

વર્ષ : ૪૬ ❖ અંક : ૧૨
ડિસેમ્બર-૨૦૨૨

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્યધ્વનિ

શ્રી આત્મસ્મૃતિમંદિર
મંગળ શુભારંભ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૪૨૮૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટ્સ), ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી મહારાજ (સસંઘ) નું આગમન અને સ્વાગત

ભક્તિ સંગીત - ત્યાગી યુવા સાઘકો (કોબા)

પૂ. આચાર્યશ્રી રાજહંસસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પૂજ્ય બહેનશ્રી

પૂજ્યશ્રી નલીનભાઈ

બા.બ. સુરેશજી

સંતશ્રી શુકદેવાનંદજી

પૂજ્યશ્રી હંસાબા

આદ. શ્રી નંદલાલજી

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
(મો) ૮૪૨૭૦૬૪૪૭૯

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)
ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : ૮૪૨૮૬૬૨૩૮૬
(કાર્યાલય/એકાઉન્ટ્સ)
૮૪૨૮૬૬૨૩૭૬
(રિસેપ્શન/આવાસ)
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

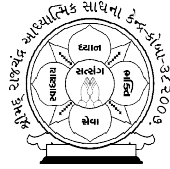
અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત-પત્રાંક ૫૫ . પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી.. ૬
- (૩) મેરી ભાવના-એક અનુચિતન પૂજ્ય બહેનશ્રી.....૮
- (૪) સમ્યક્તપ બા.બ્ર. સુરેશજી ૧૧
- (૫) ભય-સ્વયં દ્વારા નિર્મિત કારાગૃહ .. સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞજી ૧૪
- (૬) જેટલાં માનવી, એટલાં સુખ! .. પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ . ૧૭
- (૭) શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૯
- (૮) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર.... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ... ૨૨
- (૯) પરિણામનું અવલોકન શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ૨૬
- (૧૦) મનઝરૂખો શ્રી વિભાબેન મહેતા ૩૦
- (૧૧) મકરસંક્રાંતિનો સંદેશ શ્રી પારુલબેન ગાંધી..... ૩૧
- (૧૨) બાળવિભાગ શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૩
- (૧૩) શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિરનું ઉદ્ઘાટન .. શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ... ૩૫
- (૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૮

વર્ષ : ૪૬

ડિસેમ્બર-૨૦૨૨

અંક-૧૨

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : ૮૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટ્સ)

૮૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

બેંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216

IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશ: લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

ગ્રાહકોને નમ્ર વિનંતી

આપના હાલના મોબાઈલ નંબર તેમજ E-mail એડ્રેસ સંસ્થાને આપના ગ્રાહક નંબર સાથે રેકર્ડ અપડેશન માટે તુરત જ મોકલી આપવા વિનંતી.

મો.નં. ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬,
વોટ્સએપ નં. ૯૩૨૭૦૮૦૩૮૩

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

એમ કહેવાય છે કે,

“નિદક નિયરે રાખીએ, આંગન કુટિ છવાય,
બિન પાની સાબુન બિના, નિર્મલ કરે સુભાય.”

હે પ્રભુ ! આ વાત તો સાચી છે કે આપણી જે નિંદા કરતો હોય તે, સાબુ અને પાણી વગર આપણા પાપોને ધુએ છે. તેથી તેને આપણી નજીક રાખવો જોઈએ. પરંતુ અમને એમ લાગે છે કે કર્મોને ધોવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય તો એ છે કે અમારે આપના અને સદ્ગુરુદેવના ચરણશરણમાં રહેવું જોઈએ. કારણકે આપનું અમૃતવચનરૂપી જ્ઞાનજળ અને સદ્ગુરુદેવના સદુપદેશરૂપી સાબુ તો અમારા અનંતકાળના કર્મોને ધોઈ નાંખે છે અને નવા બંધાતા કર્મ પણ ઓછાં થઈ જાય છે!

આપે કહ્યું છે કે “કોઈપણ આત્મા ઉદયી કર્મોને ભોગવતાં, સમત્વશ્રેણીમાં પ્રવેશ કરી, અબંધપણે વર્તશે તો ખચીત ચેતનશુદ્ધિ પામશે. અનંતકાળમાં કાં તો સત્પાત્રતા થઈ નથી અને કાંતો સત્પુરુષ મળ્યા નથી, નહીં તો નિશ્ચય છે કે મોક્ષ હથેળીમાં છે, ઈષ્ટપ્રાગ્ભાર પર પછી છે.”

હે અમારા પરમઉપકારી પ્રભુ ! આવો શ્રેષ્ઠતમ ઉપાય આ ભવમાં અનંતકૃપા કરી આપે અમને આપ્યો છે અને પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુદેવે પણ અમારી ઉપર અમાપ ઉપકાર કર્યો છે અને કરે છે - તેથી કહીએ છીએ કે આત્મજ્ઞાનનો ઉજાસ અને મુક્તિપથ ઉપર પ્રકાશ પાથરતાં જ્ઞાનકિરણો એ આપ આત્મજ્ઞાનીઓની મહાપ્રસાદી છે. આ પરમ ઉપકારનો બદલો અમે વાળી શકવા સમર્થ નથી. તેથી નિશ્ચય કરીએ છીએ કે - હે પ્રભુ ! પહેલા સદ્ગુરુદેવને કરીએ પ્રણામ, પછી કરવા તમામ કામ.

શરણના દેનાર આપને અમારા પ્રણામ,
ચરણમાં રાખનાર આપને અમારા પ્રણામ,
માર્ગ બતાવનાર આપને અમારા પ્રણામ,
ભવતાપ ટાળનાર આપને અમારા પ્રણામ.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૬૦૯

મુંબઈ, જેઠ, ૧૯૫૧

૧. સહજસ્વરૂપે જીવની સ્થિતિ થવી તેને શ્રી વીતરાગ 'મોક્ષ' કહે છે.

૨. સહજસ્વરૂપથી જીવ રહિત નથી, પણ તે સહજસ્વરૂપનું માત્ર ભાન જીવને નથી, જે થવું તે જ સહજસ્વરૂપે સ્થિતિ છે.

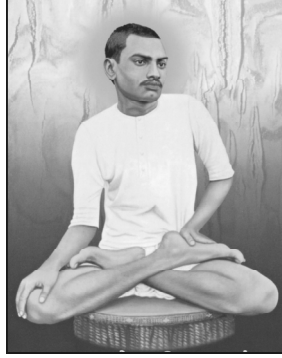
૩. સંગના યોગે આ જીવ સહજસ્થિતિને ભૂલ્યો છે; સંગની નિવૃત્તિએ સહજસ્વરૂપનું અપરોક્ષ ભાન પ્રગટે છે.

૪. એ જ માટે સર્વ તીર્થકરાદિ જ્ઞાનીઓએ અસંગપણું જ સર્વોત્કૃષ્ટ કહ્યું છે, કે જેના અંગે સર્વ આત્મસાધન રહ્યાં છે.

૫. સર્વ જિનાગમમાં કહેલાં વચનો એક માત્ર અસંગપણામાં જ સમાય છે; કેમકે તે થવાને અર્થે જ તે સર્વ વચનો કહ્યાં છે. એક પરમાણુથી માંડી ચૌદ રાજલોકની અને મેષોન્મેષથી માંડી શૈલેશીઅવસ્થા પર્યંતની સર્વ ક્રિયા વર્ણવી છે, તે એ જ અસંગતા સમજાવવાને અર્થે વર્ણવી છે.

૬. સર્વ ભાવથી અસંગપણું થવું તે સર્વથી દુષ્કરમાં દુષ્કર સાધન છે; અને તે નિરાશ્રયપણે સિદ્ધ થવું અત્યંત દુષ્કર છે. એમ વિચારી શ્રી તીર્થકરે સત્સંગને તેનો આધાર કહ્યો છે, કે જે સત્સંગના યોગે સહજસ્વરૂપભૂત એવું અસંગપણું જીવને ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. તે સત્સંગ પણ જીવને ઘણી વાર પ્રાપ્ત થયા છતાં ફળવાન થયો નથી એમ શ્રી વીતરાગે કહ્યું છે, કેમકે તે સત્સંગને ઓળખી, આ જીવે તેને પરમ હિતકારી જાણ્યો નથી; પરમ સ્નેહે ઉપાસ્યો નથી; અને પ્રાપ્ત પણ અપ્રાપ્ત ફળવાન થવા યોગ્ય સંજ્ઞાએ વિસર્જન કર્યો છે, એમ કહ્યું છે. આ અમે કહ્યું તે જ વાતની વિચારણાથી અમારા આત્મામાં આત્મગુણ

આવિર્ભાવ પામી સહજસમાધિપર્યંત પ્રાપ્ત થયા એવા સત્સંગને હું અત્યંત અત્યંત ભક્તિએ નમસ્કાર કરું છું.

૮. અવશ્ય આ જીવે પ્રથમ સર્વ સાધનને ગૌણ જાણી, નિર્વાણનો મુખ્ય હેતુ એવો સત્સંગ જ સર્વાર્પણપણે ઉપાસવો યોગ્ય છે; કે જેથી સર્વ સાધન સુલભ થાય છે, એવો અમારો આત્મસાક્ષાત્કાર છે.

૯. તે સત્સંગ પ્રાપ્ત થયે જો આ જીવને કલ્યાણ પ્રાપ્ત ન થાય તો અવશ્ય આ જીવનો જ વાંક છે; કેમકે તે

સત્સંગના અપૂર્વ, અલભ્ય, અત્યંત દુર્લભ એવા યોગમાં પણ તેણે તે સત્સંગના યોગને બાધ કરનાર એવાં માઠાં કારણોનો ત્યાગ ન કર્યો !

૧૦. મિથ્યાગ્રહ, સ્વચ્છંદપણું, પ્રમાદ અને ઈંદ્રિયવિષયથી ઉપેક્ષા ન કરી હોય તો જ સત્સંગ ફળવાન થાય નહીં, અથવા સત્સંગમાં એકનિષ્ઠા, અપૂર્વભક્તિ આણી ન હોય તો ફળવાન થાય નહીં. જો એક એવી અપૂર્વભક્તિથી સત્સંગની ઉપાસના કરી હોય તો અલ્પકાળમાં મિથ્યાગ્રહાદિ નાશ પામે, અને અનુક્રમે સર્વ દોષથી જીવ મુક્ત થાય.

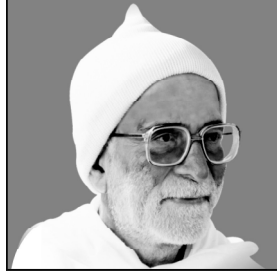
૧૧. સત્સંગની ઓળખાણ થવી જીવને દુર્લભ છે. કોઈ મહત્ પુણ્યયોગે તે ઓળખાણ થયે નિશ્ચય કરી આ જ સત્સંગ, સત્પુરુષ છે એવો સાક્ષીભાવ ઉત્પન્ન થયો હોય તે જીવે તો અવશ્ય કરી પ્રવૃત્તિને સંકોચવી; પોતાના દોષ ક્ષણે ક્ષણે, કાર્યે કાર્યે અને પ્રસંગે પ્રસંગે તીક્ષ્ણ ઉપયોગે કરી જોવા, જોઈને તે પરિક્ષીણ કરવા; અને તે સત્સંગને અર્થે દેહત્યાગ કરવાનો યોગ થતો હોય તો તે સ્વીકારવો, પણ તેથી કોઈ પદાર્થને વિષે વિશેષ ભક્તિસ્નેહ થવા દેવો યોગ્ય નથી. તેમ પ્રમાદે રસગારવાદિ દોષે તે સત્સંગ પ્રાપ્ત થયે પુરુષાર્થ ધર્મ મંદ રહે છે, અને સત્સંગ

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત પત્રાંક-૫૫

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

માનવભવમાં સાચા સુખની પ્રાપ્તિ થાય તે આપણું લક્ષ્ય છે. જીવનનું ધ્યેય તે માત્ર કોરી વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત કરવાનું નથી પરંતુ હૃદયની શુદ્ધિ દ્વારા પરમાત્માનું સાન્નિધ્ય અનુભવવું તે આપણો લક્ષ્ય છે કારણ કે તેના દ્વારા આપણને સહજાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે; જ્યારે ચક્રવર્તીપણું, મહારાજાપણું આદિ

તો વગર માંગે પ્રાપ્ત થાય છે. તે ધ્યેય નથી પણ મળે છે એવો નિયમ છે. જેમ ખેડૂતને હજારમણ ડાંગર પાકે તો ઘણું ઘાસ પણ મળે છે. ઘાસ મેળવવા તે ડાંગર વાવતો નથી પણ ડાંગર સાથે નિયમથી તેની પ્રાપ્તિ થાય છે; તેમ સાચા સાધકને આત્માની શાંતિ, કર્મની નિર્જરા અને આત્માનો પ્રસન્નતાપૂર્વકનો ઉલ્લાસભાવ અનુભવમાં આવે છે અને ક્રમે કરીને તે મુનિ બને છે તથા ક્રમથી પરમાત્મા બની જાય છે. અત્યારે આપણી દશા કેવી છે તેનું વર્ણન શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત-૫૫ દ્વારા વિચારણા કરીશું.

પ્રથમ શીર્ષક છે - ‘નીરાગી મહાત્માઓને નમસ્કાર’- જેને જેવા બનવું હોય તેણે પ્રથમ તો તેવા વ્યક્તિની ઓળખાણ કરવી અને પછી નમસ્કાર કરવા, તેમની ભક્તિ કરવી અને તેમની આજ્ઞા પાળવી. જેમની આપણે સેવા કરી હોય, પ્રણામ કર્યા હોય તેમના જેવા આપણે ક્રમે કરીને થઈ જઈએ છીએ.

“જિન થઈ જિનવર જે આરાધે, તે સહી જિનવર હોવે રે;
ભૂંગી ઈલિકાને ચટકાવે, તે ભૂંગી જગ જોવે રે”

સદાય જેઓ નિજાનંદમાં મસ્ત છે એવા મહાત્માઓને હું નમસ્કાર કરું છું.

“કર્મ એ જડ વસ્તુ છે. જે જે આત્માને એ જડથી જેટલો જેટલો આત્મબુદ્ધિએ સમાગમ છે, તેટલી તેટલી જડતાની એટલે અબોધતાની તે

આત્માને પ્રાપ્તિ હોય, એમ અનુભવ થાય છે.”

વીતરાગ દર્શનની પદ્ધતિની મુખ્યતાથી અહીં કથન કરેલું છે. આપણે કોઈ વ્યક્તિ કે પ્રાણીને જોઈએ તો તે બે વસ્તુના બનેલા છે. દા.ત. બિલાડી કે શાંતાબહેનને જોઈએ તે વાસ્તવમાં જીવ અને પુદ્ગલ (જડ)

નામના બે ભિન્ન પદાર્થોનું મિશ્રણ છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિ ગાથામાં તલવાર અને મ્યાનના ઉદાહરણથી જીવ અને આત્મા ભિન્ન છે એમ જણાવ્યું છે. જ્ઞાન, દર્શન યુક્ત અરૂપી તત્ત્વ જે જડ શરીરમાં નિવાસ કરે છે, જેનાથી તમે ખાન-પાન આદિ ક્રિયા કરો છો તે ચેતન તત્ત્વ તમે છો અને શરીર તે તેનાથી જુદું છે.

“જે દૃષ્ટા છે દૃષ્ટિનો, જે જાણે છે રૂપ; અબાધ્ય અનુભવ, જે રહે, તે છે જીવ સ્વરૂપ.”

શરીર રૂપી છે. તે ચામડાની આંખોથી દેખાય પણ આત્મા તે અરૂપી હોવાથી દિવ્ય નયનથી જ દેખાય છે.

“પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરુ કરે,
દેખે પરમ નિધાન જિનેશ્વર;
હૃદયનયણ નિહાળે જગદણી,
મહિમા મેરુ સમાન જિનેશ્વર.”

આવા દિવ્ય નયનોની પ્રાપ્તિ કરવી તેને જ ભેદજ્ઞાનની સિદ્ધિ કે આત્મસાક્ષાત્કાર કહે છે. જડ-ચેતન ભિન્ન ભાસે તે જ મનુષ્યભવની સાર્થકતા છે. આપણે પર દ્રવ્યને પોતાનું માનીએ છીએ પણ નિશ્ચયથી તે ત્રણ કાળમાં ન આપણું હતું, ન છે અને ન થશે. આવી જ વિશ્વની વ્યવસ્થા છે, જેને તું આજે સ્વીકારે, કાલે સ્વીકારે કે કરોડ ભવે સ્વીકારે કે ન સ્વીકારે પણ આ જ સત્ય છે. ખાવું, પીવું વગેરે પ્રત્યેક ક્રિયા કરવી પડે છે તો વાંધો નહિ પણ

બાહ્ય વૈભવ આદિ દેખીને ઈર્ષ્યાભાવ નહીં કરું.

આ રીતે સદ્ગુરુના સાન્નિધ્યમાં રહીને વિનય, ક્ષમા, સરળતા, સેવા, પરોપકાર આદિ તેમના જેવાં ગુણો પ્રગટાવીશ. આ રીતે હું મારા આત્માને નિર્મળ કરીશ અને મારા સાચા સ્વરૂપ - આત્મતત્ત્વની દૃઢ શ્રદ્ધા કરીશ.

ઉપસંહાર :

ઉપરોક્ત ગાથામાં સદ્ગુરુના સાન્નિધ્યથી અને સત્સંગની ઉપાસનાથી સાધકના જીવનમાં આમૂલ્ય પરિવર્તન આવી જાય છે. તેના દોષો નીકળી જાય છે અને દયા, વિનય, સમતા, ક્ષમા, સરળતા, સેવાભાવ આદિ ગુણો 'આત્મલક્ષ' સહિત પ્રગટવાથી સાચો મુમુક્ષુ-આત્માર્થી બની જાય છે.

★ કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ; ભવે ખેદ, પ્રાણી દયા, ત્યાં આત્માર્થ નિવાસ.

- શ્રી આ.સિ. શાસ્ત્ર-૩૮

★ રે જીવ માન ન કીજીએ, માને વિનય ન આવે રે, વિનય વિના વિદ્યા નહિ, તો કિમ સમકિત પાવે રે.

- શ્રી ઉદયરત્નજી મહારાજ

આ પ્રમાણે સત્સંગની ઉપાસનાના અપૂર્વ પ્રભાવથી સાધકને પોતાનું સ્વરૂપ સમજાઈ જાય છે અને વિભાવભાવો તે 'પર' છે અને કર્મના ઉદયમાં જોડાવાથી થાય છે તેમજ ક્ષણિક છે તેથી મારા નથી, એવો નિર્ણય થઈ જવાથી સર્વાત્મમાં સમભાવ રાખી પોતાના સ્વરૂપમાં જ સ્થિર થવાનો અભ્યાસ કરે છે.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...

ફળવાન થતો નથી એમ જાણી પુરુષાર્થ વીર્ય ગોપવવું ઘટે નહીં.

૧૨. સત્સંગનું એટલે સત્પુરુષનું ઓળખાણ થયે પણ તે યોગ નિરંતર રહેતો ન હોય તો સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયો છે એવો જે ઉપદેશ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ તુલ્ય જાણી વિચારવો તથા આરાધવો કે જે આરાધનાથી જીવને અપૂર્વ એવું સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૩. જીવે મુખ્યમાં મુખ્ય અને અવશ્યમાં અવશ્ય એવો નિશ્ચય રાખવો, કે જે કંઈ મારે કરવું છે, તે આત્માને કલ્યાણરૂપ થાય તે જ કરવું છે, અને તે જ અર્થે આ ત્રણ યોગની ઉદયબળે પ્રવૃત્તિ થતી હોય તો થવા દેતાં, પણ છેવટે તે ત્રિયોગથી રહિત એવી સ્થિતિ કરવાને અર્થે તે પ્રવૃત્તિને સંકોચતાં સંકોચતા ક્ષય થાય એ જ ઉપાય કર્તવ્ય છે. તે ઉપાય મિથ્યાગ્રહનો ત્યાગ, સ્વચ્છંદપણાનો ત્યાગ, પ્રમાદ અને ઈંદ્રિયવિષયનો ત્યાગ એ મુખ્ય છે. તે સત્સંગના યોગમાં અવશ્ય આરાધન કર્યા જ રહેવાં અને સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો અવશ્ય અવશ્ય આરાધન કર્યા જ કરવાં; કેમકે સત્સંગપ્રસંગમાં તો જીવનું કંઈક ન્યૂનપણું હોય તો તે નિવારણ થવાનું સત્સંગ સાધન છે, પણ સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો એક પોતાનું આત્મબળ જ સાધન છે. જો તે આત્મબળ સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયેલા એવા બોધને અનુસરે નહીં, તેને આચરે નહીં, આચરવામાં થતા પ્રમાદને છોડે નહીં, તો કોઈ દિવસે પણ જીવનું કલ્યાણ થાય નહીં.

સંક્ષેપમાં લખાયેલાં જ્ઞાનીના માર્ગના આશ્રયને ઉપદેશનારાં આ વાક્યો મુમુક્ષુજીવે પોતાના આત્માને વિષે નિરંતર પરિણામી કરવા યોગ્ય છે; જે પોતાના આત્મગુણને વિશેષ વિચારવા શબ્દરૂપે અમે લખ્યાં છે.

સમ્યક્ તપ

પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...

મનોહવસ્તુમાં પ્રીતિરૂપ રત્તિ, અપૂર્વ વસ્તુના દર્શનમાં ઉપયોગનું અચંચિત થઈ જવારૂપ વિસ્મય (આશ્ચર્ય), દર્શનાવરણીયના ઉદયથી જ્ઞાનજયોતિ સ્તામિત (મંદપડવારૂપ) હોવારૂપ નિદ્રા, વિભાવવ્યંજન પર્યાયમાં ઉત્પત્તિરૂપ જન્મ અથવા નવીન દેહ ધારણરૂપ જન્મ તથા ઈષ્ટવિયોગથી ઉત્પન્ન વ્યાકુળતારૂપ ઉદ્વેગ-આ ૧૮ દોષોથી જે રહિત છે તથા અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ તથા અનંત વીર્યરૂપ અનંત ચતુષ્ટયથી જે મંડિત છે. એવા શ્રી અરિહંત દેવ હોય છે. તેમનું ચિત્ત લગાવીને ધ્યાન કરવું જોઈએ.

(ક્રમશઃ)

સ્વર્ગ કહે છે. પરંતુ અહીં પણ સાચું આત્મિક સુખ નથી, એ ધ્યાનમાં રહેવું જોઈએ.

સ્વર્ગમાં બે-બે ના યુગલમાં એકના ઉપર એક એમ ૧૬ વિમાન છે, તે યુગલોના નામ આ પ્રકારે છે - સૌધર્મ - ઈશાન, સાનત્કુમાર - માહેન્દ્ર, બ્રહ્મ - બ્રહ્મોત્તર, લાંતવ - કાપિષ્ઠ, શુક - મહાશુક, શતાર - સહસ્ત્રાર, આનત - પ્રાણત, આરણ - અચ્યુત. આ યુગલોના ઉપર નવ ગ્રૈવેયક વિમાન છે, જે આ પ્રમાણે છે : સુદર્શન, અમોઘ, સુબુદ્ધ, પયોધર, સુભદ્ર, સુવિશાલ, સુમન, સૌમનસ તથા પ્રિયંકર. તેમની ઉપર ૮ અનુદિશ વિમાન છે, જેના નામ આ પ્રકારે છે : આદિત્ય, અર્ચિ, અર્ચિમાળી, વૈરોચન, પ્રભાસ, અર્ચિપ્રભ, અર્ચિમાધ્ય, અર્ચિરાવર્ત તથા અર્ચિવિશિષ્ટ. તેમની ઉપર ૫ અનુત્તર વિમાન છે : વિજય, વૈજયંત, જયંત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધિ. આ બધા વિમાનો વચમાં અવકાશ રાખતા વ્યવસ્થિત છે.

આમાં નીચેથી ઉપરના વિમાનોમાં દેવોની સ્થિતિ અર્થાત્ આયુષ્ય, પ્રભાવ અર્થાત્ વરદાન - શાપની શક્તિ, સુખ અર્થાત્ શાતા, દ્યુતિ અર્થાત્ શરીર, વસ્ત્ર, આભૂષણ આદિની કાંતિ, લેશ્યા વિશુદ્ધિ અર્થાત્ ઉપરની શુભ લેશ્યાઓ, ઈન્દ્રિયવિષય અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોની વિષયગ્રહણ કરવાની ક્ષમતા, અવધિ વિષય અર્થાત્ અવધિજ્ઞાનનો વિષય. આ બધું વધતું જાય છે; સાથે-સાથે ગતિ અર્થાત્ ગમનાગમન, શરીર અર્થાત્ શરીરની ઊંચાઈ, પરિગ્રહ અર્થાત્ વિષયોનો સંગ, અભિમાન અર્થાત્ માન કષાય, આ બધું ઉપર ઉપરના દેવોમાં ઓછું થતું જાય છે. ઉપર ઉપરના દેવોમાં કાય પ્રવિચાર (મૈથુનસેવન) પણ ઓછું થતું જાય છે. ભવનવાસી, વ્યંતરવાસી, જ્યોતિષ્ક અને સૌધર્મ- ઈશાન યુગલના દેવો મનુષ્યોની જેમ મૈથુનસેવન કરે છે, તેની ઉપર સાનત્કુમાર-માહેન્દ્ર સ્વર્ગના દેવ-દેવીઓ સ્પર્શ માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, બ્રહ્મ-બ્રહ્મોત્તર, લાંતવ-કાપિષ્ઠના દેવ-દેવીઓ દર્શન માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, શુક-મહાશુક, શતાર-સહસ્ત્રારના દેવ-દેવીઓ પોતાના પ્રિય-પ્રિયાના શબ્દ સાંભળવા માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે, આનત-

પ્રાણત, આરણ-અચ્યુતના દેવ-દેવીઓ મનમાં સ્મરણ માત્રથી સંતુષ્ટ થઈ જાય છે. આગળના નવ ગ્રૈવેયક, નવ અનુદિશ તથા પાંચ અનુત્તરોમાં મૈથુન સેવનની ઈચ્છા જ થતી નથી. ત્યાં માત્ર દેવો જ રહે છે તથા બધા પોતાના જ સ્વામી અર્થાત્ અહમિન્દ્ર હોય છે, અતિમંદ કષાયી હોય છે, અધિકાંશ જ્ઞાનચર્યા આદિ સાત્વિક કાર્યોમાં જ વ્યસ્ત હોય છે. ઉપર-ઉપરના વિમાનોના દેવોને વિષયોની ઈચ્છા ઓછી થતી જાય છે તેથી વિષયસેવન વિના જ તેઓ સદાય પ્રસન્ન રહે છે. તેમને ક્રમશઃ ઉત્કૃષ્ટ શાતાવેદનીયનો ઉદય હોય છે, માટે સદાય સ્વભાવથી પ્રસન્ન રહે છે કારણ કે પૂર્વભવમાં તેમણે વ્રત, સંયમ, જ્ઞાન, ધ્યાન આદિની સાધના કરેલી હોય છે; જેના ફળસ્વરૂપ વિષયોની તીવ્ર ઈચ્છા ત્યાં ઉત્પન્ન થતી નથી. “અભિપ્રાય એ છે કે પ્રસન્ન રહેવા માટે વિષયસેવનની અનિવાર્યતા નથી અને વિષયસેવનથી પ્રસન્નતા વધતી પણ નથી. મનની ઈચ્છાપૂર્તિ થઈ જવાથી માત્ર કાલ્પનિક સંતુષ્ટિ થાય છે.” માટે આ ૧૬ વિમાનોમાં ક્રમશઃ મંદકષાયી, સજ્જન પ્રકૃતિવાળા જ જન્મ લે છે તથા ૮ ગ્રૈવેયકોમાં પંચમહાવ્રતધારી મુનિ જ જાય છે તથા નવ અનુદિશ અને પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાં તો મહાજ્ઞાની (સમ્યક્દૃષ્ટિ) મહાસંયમી મુનિ જે એક કે બે ભવાવતારી હોય તે જ જન્મ લે છે. ઉપરના સ્વર્ગોમાં દેવાંગનાઓ આદિ વિષય-પોષણના નિમિત્ત ન હોવાથી દીર્ઘકાળ સુધી જ્ઞાન-વૈરાગ્યને વધારતા - વધારતા પછી મનુષ્યભવ ધારણ કરીને સંયમી થઈને મુક્ત થઈ જાય છે. “આશય એ છે કે આપણે પણ આ દેવ-દુર્લભ મનુષ્યભવને અસંયમમાં ગુમાવવો જોઈએ નહીં.”

સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનથી ૧૨ યોજન ઉપર ઈષત્ પ્રાગભાર નામની આઠમી પૃથ્વી છે. તેને સિદ્ધશિલા પણ કહે છે કારણ કે તેના ઉપર જેમણે કરવા યોગ્ય બધું કરી લીધું છે એવા કૃતકૃત્ય, સર્વ કર્મોથી રહિત, અશરીરી, અનંત ચતુષ્ટયમંડિત, અષ્ટમહાગુણધારી, અંતિમ શરીરથી કાંઈક ન્યૂન, પુરુષાકાર સિદ્ધ પરમેષ્ઠીઓનું પરમધામ સિદ્ધલોક છે, જ્યાં તનુવાતવલયના અંતિમ છેડા પર લાગેલા ચિત્પિંડરૂપ થઈને અનંતકાળ સુધી અનંતા સિદ્ધ ભગવંતો નિવાસ

ભય-સ્વયં દ્વારા નિર્મિત કારાગૃહ

સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞ

આજની જટિલ જીવનશૈલીના કારણે લોકોના માનસપટલ પર અસુરક્ષા અને ભયનો વ્યાપક પ્રભાવ જોવા મળી રહ્યો છે. ભય અને અસુરક્ષાથી પીડિત વ્યક્તિ પોતાના અને અન્યો માટે નુકસાનનું કારણ બનતા હોય છે. આવી ભયજન્ય માનસિક સ્થિતિ શારીરિક, માનસિક, ભાવનાત્મક અને આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્યને ભારે નુકસાન પહોંચાડે છે. વિશ્વની અગણિત ચમત્કારિક પ્રતિભાઓ આ ભયના પ્રભાવના લીધે કાળનો કોળિયો બની ગઈ છે. આજના માનસશાસ્ત્રીઓ અને ચિકિત્સકોએ સુખ, શાંતિ અને પ્રસન્નતા માટે ભયને સૌથી પ્રમુખ બાધક તત્ત્વ માન્યું છે. આપણી નકારાત્મક ભાવનાઓ અને પ્રવૃત્તિઓથી આનો જન્મ થાય છે. એટલે આને સ્વયં દ્વારા નિર્મિત કારાગૃહ કહી શકાય.

વર્તમાન જીવનશૈલીમાં દરેક વ્યક્તિ કોઈને કોઈ અચાનક આવનારી આશંકાઓથી ભયભીત રહે છે. ભયના અનેક ચહેરાઓ હોય છે. ભયની એક સ્થિતિને મુશ્કેલીથી સમાપ્ત કરીએ તો બીજી નવી સ્થિતિ મોં ફાડીને ઊભી હોય છે. પ્રાણીમાત્રને અનેક દુઃખો, આપદાઓ અને ચિંતાઓ-પીડાઓ વળગેલી છે. જીવનમાં અચાનક કોઈ માઠો બનાવ બને કે એ વહેમાઈ જાય છે. બીજી બાજુથી નજર કરીએ તો સમાજની, રાજ્યની બધી જ વ્યવસ્થા ભયપ્રેરિત છે. આપણે ડરાવીને લોકોને સારા બનાવવાની કોશિશ કરીએ છીએ. ડરથી મોટી કોઈ ખરાબી નથી. આ તો એવું થયું કે ઝેરથી લોકોને જીવાડવાની કોશિશ કરીએ છીએ. ભગવાન મહાવીર કહે છે : અભયનો ગુણ જેનામાં છે એ જ સાચા અર્થમાં અહિંસાનો ઉપાસક બની શકે છે, ભગવાન કૃષ્ણ કહે છે : દેવી સંપદાનો પહેલો ગુણ છે અભય. વિવેકાનંદજી કહે છે : સત્ય, પવિત્રતા અને અભય આ ત્રણ ગુણો જેનામાં છે એ મનુષ્ય ત્રિલોકને વશ કરવાની શક્તિ ધરાવે છે. ઐશ્વર્ય અને ઉન્નતિની કામનાવાળાને છ

વસ્તુઓ છોડવાની આજ્ઞા વિદુરનીતિમાં કરવામાં આવી છે, એમાંનો એક ભય છે.

નિર્ભય અને અભયનો ભેદ : આજે આપણે સૌથી પહેલા બે શબ્દોને સમજી લઈએ : નિર્ભય અને અભય. શબ્દકોશમાં નિર્ભય અને અભયનો એક જ અર્થ જોવા મળશે પણ જીવનકોશમાં આ બંનેના અર્થ અલગ છે. નિર્ભય એટલે વ્યક્તિ ખરેખર અંદરથી ભયભીત છે પરંતુ બહારથી આક્રમકતાનો ભુરખો પહેરીને એવું બતાવે છે કે હું ભયમુક્ત છું. નિર્ભયતામાં અંદર ભય છુપાયેલો છે. આવી વ્યક્તિ બહારથી આક્રમક હોય છે, બીજાને ડરાવે છે પણ અંદરથી પોતે પણ ડરેલ હોય છે. આવી વ્યક્તિ અંદરથી એટલી કમજોર હોય છે કે પોતાના ભયથી બચવા પછી એ હિંસાનો સહારો લે છે. અભય આત્માનો એક એવો ગુણ છે જેમાં વ્યક્તિ અંદર અને બહાર બંને રીતે ભયથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત હોય છે, આવી વ્યક્તિ કોઈથી ડરતી પણ નથી અને કોઈને ડરાવતી પણ નથી. આવી વ્યક્તિ હંમેશાં હિંસાની ભાવનાથી મુક્ત હોય છે.

સમાજમાં બે પ્રકારના લોકો તમને દેખાશે. એક કમજોર અને બીજો અહંકારી. કમજોર વ્યક્તિ ભયભીત હોય છે અને ભયને છુપાવવા એ સારો હોવાનો દંભ કરે છે, ખરેખર એ સારો છે નહિ અને અહંકારી વ્યક્તિ નિર્ભીક બનીને ભુરાઈના માર્ગ પર જશે. પરિણામ એ આવ્યું કે આ ભયશાસિત વ્યવસ્થાએ કેટલાક સારા લોકોને ભીરુ બનાવી દીધા છે અને કેટલાક ખરાબ લોકોને નિર્ભીક બનાવી દીધા. આ બંને પરિણામ સમાજ માટે ખતરનાક છે. જ્યાં સારા લોકો ભયભીત હોય અને ખરાબ લોકો નિર્ભીક હોય એ વ્યક્તિ અને સમાજની શું સ્થિતિ થઈ શકે એ આપણે કલ્પી શકીએ છીએ. સ્વસ્થ સમાજ તેને કહેવાય જ્યાં સારા લોકો ભયમુક્ત હોય અને ખરાબ લોકો ભીરુ હોય. પરંતુ અહીંયા તો ખરાબ અક્કડ

તેમના ભક્તોને ભયનું શાસ્ત્ર નહિ, પ્રેમનું શાસ્ત્ર શીખવે. ભય બતાવીને ન શિષ્ય કે શ્રાવકને ધાર્મિક બનાવી શકાય છે અને ન કોઈ બાળકને સંસ્કારી. ૪. માનસિક ભય : બીમારીનો ભય, મૃત્યુનો ભય, કાનૂનનો ભય, નોકરી ચાલી જવાનો ભય, ભીડનો ભય, ઊંચાઈ અને પાણીનો ભય. આવો ભય જલ્દીથી નીકળતો નથી, કેમકે આ બાળપણમાં જ વાતાવરણ અને વડીલો દ્વારા અંતરમનમાં રોપવામાં આવેલ હોય છે અથવા તો પૂર્વજન્મના કોઈ સંસ્કારો અધૂરા રહી ગયા હોય એ આ જન્મમાં ભયના સ્વરૂપે પ્રગટ થતાં હોય છે. આનાથી મુક્ત થવા ઘણા અજ્ઞાની લોકો જ્યોતિષ, માદળિયાં, જાતજાતના નંગવાળી વીંટીઓ, ગળે- હાથે-પગે અનેક પ્રકારના ગંઠેલા દોરા બાંધવા, આવા તો કેટકેટલાય ઉપાયો કરે છે, પણ આ ઉપાયોથી ક્યારેય દુઃખ કે ભય ટળતાં નથી. ઊલટું, તેના કારણે માણસનું મન વધુ ભયભીત બની જાય છે. આવા ભયમાં ક્યારેક તો માણસ જીવન હારી જાય છે અને આપઘાત પણ કરી બેસે છે.

કહેવાય છે કે વિશ્વમાં દર દસ વ્યક્તિએ બે વ્યક્તિ કોઈપણ ભયથી પીડાતી હોય છે, એટલે કે દુનિયાની ૨૦ ટકા પ્રજા ભયની છાયામાં જીવતી હોય છે. ન્યૂટન પાણી જોઈને ગભરાતો, જહોન ઘડિયાળના ટાવરમાં ડંકા વાગે કે રૂમમાં ભરાઈ જતો. સીઝર મેઘગર્જના સાંભળીને ધ્રૂજવા માંડતો ને ભૂગર્ભમાં સંતાઈ જતો. માણસને જેટલો રોગ નથી મારતો એટલો એનો તીવ્ર ભય મારી નાખે છે. મનોવિજ્ઞાન પણ વ્યક્તિના ભયગ્રસ્ત માનસને જ આ માટે જવાબદાર ગણે છે. જેના પર થયેલા અનેક પ્રયાગોમાંનો એક પ્રયોગ એવો છે કે એક ગુનેગારને ફાંસીની સજામાંથી મુક્ત કરી સર્પ કરડાવવાની સજા અપાઈ. તેની આંખે પાટા બંધાયા. જલ્લાદે કહ્યું : ‘સાવધાન ! તારી પાસે સર્પ આવી રહ્યો છે. એ હમણા દંશ મારશે..’ એમ બોલી પોતે તેના હાથમાં એક ટાંકણી મારી. ગુનેગાર તો ‘સાપ કરડશે ને હું મરી જઈશ’ એવા ભયથી કંપી ઊઠ્યો અને ટાંકણી અડી કે સર્પે જ દંશ દીધો છે - એવું મનોમન માની લીધું. પરિણામે તેના લોહીમાં વિષકણ વ્યાપી ગયા

અને પરિણામે તે તત્કાળ મૃત્યુ પામ્યો.

એક ભાઈ માનસિક રીતે ખૂબ ભયભીત રહેતા હતા. ઘણા ઉપાય કર્યા. ક્યાંય મેળ ના પડ્યો, ત્યારે એની પત્ની તેને એક માંત્રિક પાસે લઈ ગઈ, એને બધી સ્થિતિ જોઈ માંત્રિકે એક તાવીજ બનાવી કહ્યું કે આ દોરો હાથમાં બાંધી લ્યો, બધો ભય ગાયબ થઈ જશે. થોડા દિવસ પછી એ ભાઈ અને પત્ની માંત્રિકને મળવા ગયા અને માંત્રિકે પૂછ્યું કે કેમ છે બધું? ભાઈએ કહ્યું કે બાકી બધું ઠીક છે પણ એક જ ડર સતાવે છે કે ક્યાંય આ તાવીજ ગુમ ન થઈ જાય તો સારું. આ ડરના લીધે રાતના ઊંઘી પણ શકતા નથી. ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું, કે આના માટે તો તારે જ સંકલ્પબળ જગાડવું પડશે. આ એક એવી સમસ્યા છે એમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી પણ કાંઈ કરી શકતા નથી. વ્યક્તિ પોતે જ જાગે અને આત્મશક્તિ જગાડે તથા દૃષ્ટિને સકારાત્મક કરે તો જ ભયમુક્તિ સંભવ છે.

જેટલાં માનવી, એટલા સુખ !

પાના નં. ૧૮ પરથી ચાલુ...

ઉડાડશો, તો પછી સુખ જ સુખ છે.

કેટલાક સંતોષમાં સુખ જુએ છે. ભવિષ્યની ચિંતા કરવાને બદલે વર્તમાનના આનંદને અનુભવે છે. સંતોષ હોય એટલે દુઃખ અડકે નહીં અને દુઃખ ફરકે નહીં તો સુખ જળવાઈ રહે. સંતોષ હોય તો બીજાની ઈર્ષ્યા થાય નહીં. મનમાં બળતરા જાગે નહીં અને આવું થાય તો જીવનમાં દુઃખી થશો નહીં.

એથી આગળ વધીને કેટલાક સેવામાં પરમસુખ માને છે. વિખ્યાત હિંદી સાહિત્યકાર શ્રી હજારીપ્રસાદ દ્વિવેદીએ કહ્યું છે, ‘બીજા મનુષ્યનાં દુઃખથી દુઃખી થવું એ જ સાચું સુખ છે.’

આમ, જેને આપણે સુખ માનીએ છીએ, એ વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ જુદાં જુદાં રૂપ ધરાવે છે. સહુનું સુખ પોતીકું. પોતાની નજરે એને સુખ માને ને અનુભવે તો પછી પરમ સુખ કયું ?

જેટલાં માનવી, એટલાં સુખ !

*** પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ***

આ પૃથ્વી ઉપર જેટલા માનવીઓ વસે છે, સુખ વિશેના એટલા ખ્યાલો જોવા મળશે. માનવી એના જીવનમાં ડગલે ને પગલે દ્વિધા અનુભવતો હોય છે. અનિશ્ચિત મનને કારણે એ નિશ્ચિતરૂપે એનો માર્ગ પસંદ કરી શકતો નથી, પરંતુ સુખ એ એવી બાબત છે કે જેના વિશે દરેક વ્યક્તિની પાસે પોતીકો સ્પષ્ટ ખ્યાલ છે. જેમ વ્યક્તિએ-વ્યક્તિએ સુખ જુદું હોય છે, એ રીતે પ્રત્યેક વ્યક્તિના સુખપ્રાપ્તિનાં માર્ગો પણ ભિન્ન હોય છે. આજની દુનિયાનો માનવી ભૌતિક સુખ તરફ આંધળી દોડ લગાવી રહ્યો છે, ત્યારે સુખનો ખ્યાલ વ્યક્તિના ઉછેર, ચોપાસની પરિસ્થિતિ અને એના માનસ પર આધારિત હોય છે. જેવું એનું માનસ હોય કે જેવો એનો વ્યવસાય હોય, એવો એનો સુખનો ખ્યાલ હોય ! આથી કોઈ ધનવાનને ધનપ્રાપ્તિમાં સર્વોચ્ચ સુખ દેખાતું હશે, તો કોઈ સંત ધનત્યાગમાં પરમસુખ માનતા હશે. વળી, જેમ વ્યક્તિની ઉંમર અને અવસ્થા બદલાતી જાય, તેમ તેમ એનાં સુખના ખ્યાલોમાં પરિવર્તન આવે છે. બાળપણમાં રસ્તા પરથી રૂપિયો મળે તો આનંદ થાય અને ધનિક બન્યા પછી સામે રૂપિયાનો ઢગ ખડકાયેલો હોય તો પણ સહેજે આનંદ થતો નથી. આથી આઠ-નવ વર્ષનું બાળક જે બાબતમાં સુખ-સર્વસ્વ માનતું હોય છે, તેનાથી સીત્તેર વર્ષનો વૃદ્ધ સાવ ભિન્ન બાબતમાં પરમસુખ નિહાળતો હોય છે. સુખ વિશે વિચાર કરીએ ત્યારે માનવીના મનની માવજતનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. માનવીનું મન કેવું ઘડાયેલું છે એના પર પણ એના સુખનો આધાર છે. કોઈ હિંસક માનવીને બીજાને પીડા પહોંચાડાતી હોય અથવા તો પોતે પીડા આપી શકતો હોય, ત્યારે પારાવાર સુખ ઉપજતું હોય છે, તો સત્કર્મપ્રેમી સજ્જનને બીજાને મદદ કરવામાં સુખાનુભવ થતો હોય છે. કોઈને અન્યને આઘાત

આપવો ગમે છે, તો બીજાને પરોપકાર. આથી કહેવાયું છે કે ‘તુંડે તુંડે મતિર્ભિન્ના.’

મધ્યમવર્ગના માનવીને ભૌતિક ચીજ-વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય, ત્યારે સુખ થતું હોય છે, એની ફ્લેટ લેવાની ઈચ્છા પૂર્ણ થાય ત્યારે એ પરમસુખના સાતમા આસમાને પહોંચી જતો હોય છે. એટલે કે સુખનો એક આધાર વ્યક્તિના માનસિક ઘડતર અને આર્થિક સ્થિતિ પર છે, તો સુખનો બીજો આધાર એ વ્યક્તિની મનઃસ્થિતિ પર છે. ડાયાબીટીસ થયા પૂર્વે રસગુલ્લા ઝાપટતી વખતે જેટલો આનંદ થતો હતો, એટલી મજા ડાયાબીટીસ થયા બાદ રસગુલ્લા આરોગતી વખતે થતી નથી. ભોજનનો ઉત્સાહ તો એટલો જ હોય છે, એમાં રહેલા સ્વાદસુખનો અનુભવ પણ એટલો જ તીવ્ર હોય છે, પરંતુ ડાયાબીટીસ થયા પછી હાથ જરા અટકી જતો હોય છે, થોડીક ક્ષણ મનમાં એવો વિચાર પણ આવતો હોય છે કે આને કારણે મારા સ્વાસ્થ્ય પર અવળી અસર પડશે. આમ, રસગુલ્લા ખાતી વખતે ભોજન કરનારની મનઃસ્થિતિમાં થોડું પરિવર્તન આવતું હોય છે અને તેથી જો માનવીની મનઃસ્થિતિ સારી ન હોય, તો ક્યારેક એ જેમાં સુખ માનતો હોય છે, એમાં પણ એ સુખને અનુભવી શકતો નથી. સુખનો અનુભવ કેટલો બધો સાપેક્ષ છે !

તમારે માટે કોઈ કીમતી ભેટ લાવ્યું હોય અને તે તમને ઉત્સાહપૂર્વક આપવા આવે, ત્યારે તમે ઓફિસમાં બોસ સાથે થયેલી ચડસાચડસીને કારણે પરેશાન હો, તો તમારો એ ચીજવસ્તુ સ્વીકારવાનો આનંદ થોડો ઝાંખો પડી જશે. એટલે કે સુખના અનુભવ સાથે પરિસ્થિતિ અભિન્નરૂપે જોડાયેલી છે. પરિસ્થિતિ સારી હોય તો સુખ મળે, પણ જો કેન્સર થયું હોય અને સાવ પાછલી અવસ્થામાં વાહનની ઈચ્છા પરિપૂર્ણ થાય, ત્યારે એ ઈચ્છાનું સુખ મળશે

નહીં.

એક જ સુખાનુભવમાં પણ તડકી-છાંચડી આવતા હોય છે. જીવનભર જે સુખકાજે અથાગ પરિશ્રમ કર્યો હોય, તે એવે સમયે મળે કે જ્યારે એની ચમક મનમાંથી ઓસરી ગઈ હોય. વિશ્વપ્રવાસ કરવાની જીવનભર ઈચ્છા રાખી હોય, પણ જ્યારે એ શક્ય બને ત્યારે આરોગ્ય સાવ કથળી ચૂક્યું હોય. વળી, સુખ સાથે વ્યક્તિનો સંસાર પણ જોડાયેલો છે. તમે એક સુખની ખોજ કરતા હો અને તે પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે એવું પણ બને કે સંસારના અન્ય પ્રશ્નથી તમે ઘેરાઈ ગયા હો. જેમ કે એક વિશાળ બંગલો લેવાની તમે ઈચ્છા રાખી હોય અને જ્યારે બંગલો મળે ત્યારે તમે પુત્રનાં કાળાં કરતૂતોથી પરેશાન હો, તો એ પ્રાપ્તિના સુખનો પૂર્ણ-આનંદ તમે મેળવી શકશો નહીં.

ક્યારેક માનવી સુખપ્રાપ્તિના વિચારથી વિષયનો ઉપભોગ કરે છે. એ માને છે કે એની વાસનાતૃપ્તિ થવાથી એને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે. એ સુખ દેહસંલગ્ન હોય છે. ઈન્દ્રિયોના બાહ્ય આનંદરૂપે અનુભવે છે. પણ હકીકતમાં તો એ સુખની ગલીપથી એના મનમાં થતી હોય છે અને એનું અતૃપ્ત વાસનાઘેલું મન એ પછી વારંવાર આ સુખની યાચના કર્યા કરશે. આથી ફરીવાર એનામાં કામભોગોની ઈચ્છા જાગ્રત થશે. તેથી સુખ મળવાથી એની ઈચ્છાનું પૂર્ણવિરામ આવતું નથી, પરંતુ સતત અતૃપ્તિના અલ્પવિરામનો અનુભવ કરતો હોય છે. વળી, વાસનાગ્રસ્તને એકવાર સુખની પ્રાપ્તિ થઈ, પછી એ એનાથી વધુ સુખ મેળવવા માટે ઝાવાં મારતો હોય છે.

આમ, વ્યક્તિનું સુખ અનેક બાબત પર આધારિત હોય છે. ક્યારેય એ સુખને પૂર્ણરૂપે પામી કે અનુભવી શકતો નથી. દુઃખનો અનુભવ હોય, તો જ એ સુખનો પૂર્ણરૂપે અનુભવ પામી શકે. શંકર-પાર્વતીના પ્રેમનો વિચાર કરો તો એમાં પહેલાં શંકર પાર્વતીને જાકારો આપે છે, દુઃખી પાર્વતી તપશ્ચર્યા કરે છે અને પછી શંકર સામે ચાલીને એનો સ્વીકાર

કરે છે.

મહર્ષિ વાલ્મીકિના ‘રામાયણ’માં કે કાલિદાસના ‘શાકુંતલ’માં વિરહ પછીનું મિલન ઉત્કટતાભર્યું દર્શાવાયું છે. આથી કવિ ભાસે કહ્યું છે કે ‘દુઃખની અનુભૂતિ પછી જ સુખ સારું લાગે છે. જેમ અંધકાર પછી દીપદર્શન સારું લાગે છે.’

ક્યારેક એવું જોવા મળે છે કે દુઃખી માનવી સુખની ઈચ્છા કરતો હોય છે અને સુખી માનવી અધિક સુખની ખેવના રાખતો હોય છે. આવી ઈચ્છાની અવિરત દોડ જોવા મળે. અને તેથી એમ પણ લાગે કે કદાચ દુઃખની ઉપેક્ષા કરવી એ જ પરમસુખ છે. જીવનમાં સુખ ક્યાં વસેલું છે ? તમે કઈ અવસ્થામાં સૌથી વધુ સુખી હતા ? જીવનકિતાબનાં પૃષ્ઠો ખોલીને જોશો તો ખ્યાલ આવશે કે યુવાવસ્થામાં ઈચ્છાની પૂર્તિ, વાસનાની તીવ્રતા અને પ્રાપ્તિની ઝંખનાને કારણે પ્રાપ્ત સુખનો આનંદ પામી શક્યા નહીં. પ્રૌઢાવસ્થામાં શારીરિક અને આર્થિક પરેશાનીઓ વધતાં સુખ દૂર ચાલ્યું ગયું અને એ પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં તો લાચાર થતાં દુઃખ જ સવાર થઈ ગયું.

આ દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો બાલ્યાવસ્થા એ સુખનો સુવર્ણકાળ લાગે છે. બાળપણની મસ્તીમાં કેવો આનંદ હતો. ઘરઆંગણે ક્રિકેટ રમવામાં કેવી મજા આવતી હતી ! ગોઠિયાઓ સાથે ધૂમવામાં કેવી મોજ આવતી હતી. જિંદગી પર ચિંતાનો કોઈ બોજ નહોતો કે ફિકરની કોઈ સતામણી નહોતી. યુવાનીમાં તો વૃત્તિઓની ભારે પજવણી હતી. અતૃપ્ત લાલસાઓનો ઉશ્કેરાટ હતો, જ્યારે બાલ્યાવસ્થામાં વાસનાના આવા કોઈ ઝંઝાવાતો નહોતા.

કેટલાક એમ માને છે કે દુઃખથી દુઃખી થાવ નહીં એટલે તમે સૌથી વધુ સુખી થઈ જશો. જીવનના દુઃખ તરફ એક જુદો જ અભિગમ અપનાવો. મુશ્કેલીઓ સામે પોઝિટીવ વિચારથી ચાલો. એ દુઃખની બાબતને ઈશ્વરની દેન, કર્મોનું ફળ કે દેવની ઈચ્છા માનો અને આમ જો તમે તમારા દુઃખનો છેદ (અનુસંધાન પાના નં. ૧૬ પર)

સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો રહે છે. પરંતુ જ્યારે જીવને મન-વચન-કાયમાં આત્મબુદ્ધિનો ભ્રમ નાશ પામે છે-આ ત્રણેય આત્માથી ભિન્ન છે એવો નિશ્ચયપૂર્વક અનુભવનો અભ્યાસ થાય છે ત્યારે સંસારના બંધનથી મુક્ત થાય છે.

બહિરાત્મા ‘હું જ્ઞાતા ચિદાનંદ સ્વરૂપ છું’ એવું શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમાં ગ્રહણ કરતો નથી અને મન-વચન-કાયા સાથે એકતાબુદ્ધિ રાખે છે ત્યાં સુધી સંસારમાં ભમ્યા કરે છે. જ્યારે હું ચૈતન્યમૂર્તિ આત્મા છું, મન-વચન-કાયાથી ભિન્ન છું એવા ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ પરિભ્રમણથી મુક્તિ આપે છે.

શ્રી નિયમસાર ગ્રંથમાં શ્રી આચાર્યપ્રવર કુંદકુંદસ્વામી કહે છે, “આવો ભેદનો અભ્યાસ થતાં જીવ, મધ્યસ્થ થાય છે તેથી ચારિત્ર થાય છે. ભેદજ્ઞાન તે જ મોક્ષનું કારણ છે.”

કાયા અને વચનની પ્રવૃત્તિ સમયે મનની પ્રવૃત્તિ સાથે હોય છે પણ મનોયોગ જુદો ગણ્યો છે. વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિ બંધ હોય તો પણ મનની પ્રવૃત્તિ વિકલ્પો, વિચારો, હર્ષશોકની પ્રવૃત્તિ થાય છે. ભેદજ્ઞાનથી મન પણ વિરામ પામે છે ત્યારે શુદ્ધાત્માનો અનુભવ થાય છે તો સંસારથી મુક્તિ મળે છે.

આ ગ્રંથની ૪૮મી ગાથામાં કહ્યું કે વચન-કાયાને પર જાણી મનને આત્મા સાથે યોજવું. તેના વિસ્તારમાં વિચારીએ. મન બે પ્રકારથી સમજવું જોઈએ. એક દ્રવ્યમન - જે પુદ્ગલમય છે. પુદ્ગલને આત્મા માની શકાય નહિ. હવે આત્માનો જે ઉપયોગ મન કરવાનું કાર્ય કરે છે તે વિભાવદશા આત્માની છે તે ભાવમન છે. ભાવમન-વિભાવદશાથી મુક્તિ થતાં સ્વભાવ દશામાં જીવાય છે. પરને પોતાનું માને તે માન્યતા ઊભી છે તો સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી. પરનું માહાત્મ્ય જીવને રહ્યા કરે તો સ્વભાવનો મહિમા કેવી રીતે આવે ? અરીસામાં બીજો પદાર્થ દેખાય છે તેને અરીસો દેખાતો નથી. જ્યાં સુધી ભાવમનની પ્રક્રિયા ચાલુ છે ત્યાં સુધી નિર્વિકલ્પ અનુભવ થાય નહિ.

તેથી મન-વચન-કાયા ત્રણેયથી હું ભિન્ન છું

શુદ્ધ જ્ઞાન સ્વરૂપ, આનંદમય પરમ જ્યોતિ સ્વરૂપ નિર્વિકલ્પ આત્મા છું એવી અનુભૂતિ વર્તમાનમાં થવી તે સમ્યગ્દર્શન છે. પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્જીની પાવન ભારતી કહે છે, “હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ કોઈ પણ મારાં નથી, શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ અવિનાશી એવો હું આત્મા છું, એમ આત્મભાવના કરતાં રાગદ્વેષનો ક્ષય થાય.” આ પરમ સત્યવાર્તા છે.

હવે શ્લોકના શબ્દોના ‘ભાવ’ સમજવાનો અભ્યાસ કરીએ.

(૧) યાવત્ - જ્યાં સુધી વાક્કાયચેતસાં - વાણી, શરીર અને મન-ચિત્ત, ત્રયં = ત્રણેય. સ્વબુદ્ધ્યા = આત્મબુદ્ધિથી ગૃહણીયાત્ = ગ્રહણ કરે છે. જ્યાં શરીરાદિ પર પદાર્થોમાં આત્મબુદ્ધિ છે, એકત્વપણું રહ્યા કરતું હોય છે ત્યારે કર્તા-ભોક્તા બુદ્ધિ પણ હોય છે. જ્યાં કર્તા-ભોક્તા બુદ્ધિ હોય ત્યાં રાગ-દ્વેષના ભાવો હોય છે. જ્યાં રાગ-દ્વેષાદિ ભાવો હોય ત્યાં સંસારનું પરિભ્રમણ હોય છે. મુક્ત દશા હોતી નથી. શરીરાદિ પર પદાર્થોમાં અહં-મમત્વ તે સંસારનું કારણ છે. મન-વચન-કાયાનો ભેદવિજ્ઞાનનો અભ્યાસ મુક્તિનું કારણ છે. સ્વબુદ્ધ્યા = આત્મબુદ્ધિ. એકતાભાવ સંસારનું કારણ છે. એકતા-બુદ્ધિ છે ત્યાં સુધી સંસાર છે.

(૨) એતેષાં ભેદાભ્યાસે નિવૃત્તિ: - મન-વચન-કાયાનો ભેદરૂપી અભ્યાસ થતાં સંસારથી મુક્તિ થાય છે. શરીરાદિ ક્રિયામાં આત્મબુદ્ધિ છે તે સંસાર છે. તેનાથી ભિન્ન છું એ અભ્યાસ ભેદજ્ઞાન છે. ભેદજ્ઞાન સંસાર-મુક્તિનો ઉપાય છે.

ગ્રંથાધિરાજ સમયસાર - સંવર અધિકાર કળશ ૧૩૧માં કહ્યું છે,

“ભેદવિજ્ઞાનત: સિદ્ધા: સિદ્ધા યે કિલ કેચન ।
અસ્યૈવાભાવતો બદ્ધા બદ્ધા યે કિલ કેચન ॥”

(યે કેચન કિલ સિદ્ધા: - જે કોઈ સિદ્ધ થયા છે. ભેદવિજ્ઞાનત: સિદ્ધા - ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે. યે કેચન કિલ બદ્ધા: - જે કોઈ બંધાયા છે, અસ્ય એવ અભાવત: બદ્ધા: - તે તેના અભાવથી જ બંધાયા છે.)

સમયમાં જે તીર્થંકર થવાના છે તે આત્મા પર ઉપસર્ગ કરવાથી અને તે કષાયભાવને કારણે અનંતાનુબંધી કર્મો કમઠે બાંધ્યા. જેમ જેમ તે વધુ ઉપસર્ગ કરતો ગયો તેમ તેમ તે કર્મો ગાઢા અને ચીકણા (નિકાચિત) થતા ગયા. એટલે કે પ્રભુને દુઃખ આપવા કરેલ કાર્ય (ઉપસર્ગ) કમઠને પોતાને જ લાંબા કાળ સુધી ભયાનક દુઃખો આપનારું બની ગયું.

કથાની આ પૃષ્ઠભૂમિકા પર આચાર્યશ્રીએ કલ્યાણમંદિર ભક્તિસ્તોત્રને આગળ વધાર્યું છે. શાંતચિત્તથી પાર્શ્વપ્રભુ મુનિ અવસ્થામાં ધ્યાનમગ્ન છે, જરાપણ તેઓ વિચલિત થતા નથી. આખરે કમઠનો જ પરાજય થયો. કમઠે જે પ્રકારે ઉપદ્રવ (પરિષદ) કર્યો તેનું શ્લોક-૩૧ માં અલંકારિક વિસ્તૃત વર્ણન છે. તીવ્ર રોષથી અર્થાત્ પ્રચંડ ક્રોધ ધારણ કરીને તેણે તે આકાશક્ષેત્રને અત્યંત ઉષ્ણ રેતીના કણોથી ભરી દીધું, જે અસહ્ય હતું. તે ધૂળને તીવ્ર વેગથી પ્રહારક બનાવી દીધી અને પ્રભુને ધ્યાનથી ચલાયમાન કરવા માટે દૈવી શક્તિ વિકુર્વી. સર્વપ્રથમ આ વૈરાત્માએ ભારે ધૂળ સાથે ઉપદ્રવનો આરંભ કર્યો હતો. આ તેનો પ્રથમ ઉપદ્રવ હતો. આગળના પદોમાં જળવર્ષા (શ્લોક-૩૨) અને પ્રેત્યપ્રેક્ષણ (ભૂત-પ્રેતના ભયની ભૂતાવળ, શ્લોક-૩૩) - આ બે ભયંકર ઉપસર્ગોનું હૃદયદ્રાવક આખ્યાન કર્યું છે. આ શ્લોક-૩૧ માં રજ-ધૂળના ધોર તાંડવને પ્રસ્તુત કરેલ છે. આ ધૂળથી માત્ર આકાશ જ છવાઈ ગયું નહીં, પરંતુ પ્રભુના સમગ્ર દેહને આવિષ્ટ કરી દીધું. નાક, કાન તથા સમગ્ર મુખમંડળ પર ધગધગતી ધૂળ છવાઈ ગઈ. જીવન પર આઘાત કરવાનો તે દુરાત્માનો મનોભાવ પ્રગટ થઈ રહ્યો હતો.

તે દુરાત્માને ક્યાંથી ખબર હોય કે દેવાધિદેવ અનંત શક્તિના સ્વામી છે ! તીર્થંકર નામકર્મના પ્રભાવથી તેઓ જરાપણ વિચલિત ન થયા. તેમની ધ્યાનસમાધિ સામાન્ય ન હતી. વીર્યાંતરાયના ક્ષયથી તેઓ અનંતવીર્યના સ્વામી હતા. પ્રભુ અડોલ હતા. કમઠ જેમ જેમ શક્તિપ્રહાર કરી રહ્યો હતો તેમ તેમ તે શક્તિહીન થઈને પરાસ્ત થતો ગયો. તેની શક્તિનો

દ્વાસ થતાં તે હતાશ થઈ ગયો. પ્રભુને ક્ષતિ પહોંચાડવાની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ તેમની છાયાને પણ કાંઈ અસર ન થઈ. અહીં છાયાનો અર્થ માત્ર પડછાયો જ નહીં, પરંતુ વ્યાપક પ્રભાવ અને કાંતિ છે. કમઠ નિરાશ થઈને બીજા ઉપસર્ગની શોધમાં લાગી ગયો (શ્લોક-૩૨ અને ૩૩).

આ પ્રથમ ઉપસર્ગમાં પ્રભુનો વિજય થયો. તેમની માત્ર બાહ્ય રજ શાંત ન થઈ, પરંતુ પ્રભુની કર્મરજ પણ ખાખ થઈ જતાં, ઘાતીકર્મોનો નાશ થતાં, તેઓ ઉપરની કેવળ ભૂમિકાનો સ્પર્શ કરવા લાગ્યા. આચાર્યશ્રીએ આ ઉપસર્ગના માધ્યમને એક નિર્જરાના માધ્યમ તરીકે દર્શાવેલ છે. પ્રભુની ઉપાદાનશક્તિ એટલી પ્રબળ છે કે ઉપસર્ગકર્તાનો બળવાન પ્રયાસ નિષ્ફળ થઈને તે જ નષ્ટ થઈ જાય છે. મહાબળવાન રાવણ શ્રીરામ સાથે ટકરાઈને જીવનથી જ હારી ગયો. કંસ શ્રીકૃષ્ણ સાથેની અથડામણમાં નાશ પામ્યો. ભગવાન પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર ઉપસર્ગ નિર્જરાનું અનુપમ ઉદાહરણ છે. કથાનુયોગમાં ગજસુકુમાર, સુદર્શન શેઠ, ધર્મરુચિ અણગાર, ગુણચંદ્ર કેવળી વગેરે દૃષ્ટાંતો જાણીતા છે. વિશ્વામિત્ર અને વશિષ્ઠનું પુરાણગ્રંથોમાં પ્રસિદ્ધ ઉદાહરણ છે. પરિષદના બે પાત્રોમાં, કાષાયિક દુર્બુદ્ધિ પાત્ર વેર રાખી, ઉપસર્ગ કરી કેટલાય જન્મો સુધી પાપનું ભાજન બનીને દુર્ગતિમાં ચાલ્યા જાય છે. સમભાવથી ઉપસર્ગને સહન કરનાર સદ્બુદ્ધિ પાત્ર પરિષદને પરમ નિર્જરાનો હેતુ બનાવે છે.

કથાનકમાં બે પાત્ર હોય છે, નાયક અને ખલનાયક. તે બે બાહ્ય ભૌતિક દૃષ્ટિથી પરસ્પર સંઘર્ષ કરે છે. પરમાર્થ દૃષ્ટિથી અનુયોગી (નાયક) અને પ્રતિયોગી (ખલનાયક) બન્ને આત્માની જ પર્યાય છે. કથાનાયક છે તે શુદ્ધાત્મા છે અને ઉપદ્રવકારી ખલનાયક દ્વેષાત્મક વિભાવ એટલે કે વિકારી આત્મા છે. જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ, રામ તે છે કે જે સદ્ગુણો અને સત્શક્તિઓનો ભંડાર છે. રાવણ તે છે કે જે ભૌતિક શક્તિના કારણે અહંકારનું રૂપ ધારણ કરીને અંતરાત્મામાં બેઠો છે. એક અપેક્ષાએ રામ-રાવણનો સંઘર્ષ છે તે અનાદિનો જ્ઞાન અને કર્મનો વિગ્રહ છે.

परिणामनुं अवलोकन, लक्षणो अने साधना (भाग-६)

रमेशभाई कांतिलाल पंधार

आत्मनिरीक्षण क्यारे ?:

उदयप्रसंगे यालता परिणामनुं अवलोकन करवानी क्षमता न होय त्यारे प्रसंग पती गया पछी आत्मनिरीक्षण करवुं अत्यंत आवश्यक छे. आत्मनिरीक्षण न करे तो ते अशुभ भावो संस्काररूप बनवानी संभावना वधती जाय छे. प्रसंग पती गया पछी जेटली जल्दीथी आत्मनिरीक्षण करे तेम तेम ते अशुभ भावोथी बंधायेला कर्मो वधु ने वधु हणवा थाय छे अने कदाचित् भरी पण जाय.

आत्मनिरीक्षण प्रसंग पती गया पछी थाय छे तेथी प्रसंग हवे स्मृतिनो विषय बनी गयो छे. वधु प्रमाणमां आवेश-कषाय थया होय तेवा प्रसंगो ज स्मृतिमां रहे छे. अप्रयोजनभूत, सामान्य, नकारात्मक के अहित करवारूप विचारोनी नोंध स्मृतिमां बहु आछीपातणी अथवा तो नहिवत् जेवी होय छे. तेथी ज यालता परिणामोनुं अवलोकन घणुं वधारे असरकारक अने लाभदायी छे. आत्मज्ञगृतिने वधारवानो आ अकसीर उपाय छे, रामबाण उपाय छे.

आत्मनिरीक्षण सतत करवानो अभ्यास होय तो कांछक विशेष स्मृतिमांथी याद करीने आत्मनिरीक्षण थोडुं वधु थई शके. त्रण दिवस पछी तो प्रसंग पण स्मृतिमां अस्पष्ट होय. आजनुं मनोविज्ञान कहे छे के त्रण दिवस सुधी आत्मनिरीक्षण न कर्युं तो ते परिणाम संस्काररूप बनी अवयेतन मनमां अनादिनी वृत्तिओ साथे गूंथाई जाय छे. दष्टांत तरीके कोई व्यक्तिने द्वेषरूप विचारो वधु ने वधु आवता होय तो ते टेवरूप बनी जाय छे. संस्काररूप थाय छे. पछी तो ते व्यक्तिनो गुणानुवाद करवो पडे तो ते पण मात्र बुद्धि के मनना स्तरे ज थई शके. हृदयना भावपूर्वक न थई शके.

आ अधानो सार अे छे के यालता परिणामनुं

अवलोकन अे अत्यंत वधु असरकारक छे. साते प्रकारना शुभाशुभ विकल्पो तुर्त ज ज्यालमां आवे. तद्दुपरांत, आत्मविचार अने सुविचार सिवायना अन्य पांय अशुभ विकल्पोनी सत्मानता वधती जाय. आत्मनिरीक्षणमां तो आघात प्रत्याघातरूप लागणी-विचारो ज स्मृतिमां आवे. यालता परिणामनुं अवलोकन करवानो सहुथी मोटो फायदो अे छे के विचाररूप परिणामनुं अवलोकन थतुं रहेवाथी रौद्र, अहितकारी, नकारात्मक, तरंगी के कर्तव्य इरजइप विचारो अवयेतन मनमां प्रवेश पाभी शकता नथी. ध्येयना लक्षपूर्वक अे अधा विचारोनी निषेध वर्ते छे. शइआतमां आ निषेध भेदरूप होय छे. अर्थात्, विचारोनी शृंखला पछी जगृतिरूप अवलोकन थाय छे. अभ्यास वडे करीने अे विचारोनी शृंखला टूकी थती जाय छे, जगृति वधती जाय छे. छेवटे तो कोई पण अविचार आवे अने जगृतिना प्रकाशमां तुर्तज पकडाय अेवी आत्मज्ञगृति केणववानी छे. आत्मभाव-अन्यभावनी स्पष्टता, छूटवानी तीव्र भावनारूप निर्वेद, स्वरूप प्राप्तिनी जंभना, वगेरे जेटला वधु होय तेटला अंशे आत्मज्ञगृतिनो-निजवलोकिनो अभ्यास वधु सारी रीते थाय.

आत्मनिरीक्षण निजवलोकिन जेटलुं असरकारक नहि होवा छतां तेमां आत्मज्ञगृतिनो अंश तो रहेलो ज छे. निर्वेद, संवेग, शमरूप मुमुक्षुताना अंशो प्रगटवा पछी आत्मनिरीक्षण करवानी क्षमता प्रगटे छे. चिंतन-मननथी तत्त्वनिर्णय थाय छे अने पछी आत्मनिरीक्षण थवा मांडे छे. सद्गुरुना बोधनुं चिंतन-मनन पण आत्मनिरीक्षणनी ज प्रक्रिया छे. पण तत्त्वनिर्णय थया पछी आत्मनिरीक्षण वधु असरकारक बने छे.

आत्मनिरीक्षणना अभ्यासथी जगृतिना अंशो वधता जाय छे. धीमे धीमे यालता परिणामनुं

પરદોષનિરીક્ષણ પણ પરિણામનું અવલોકન?

પોતાના પરિણામનું અવલોકન પરની મુખ્યતાથી થાય તો તેમાં નિમિત્તને દોષિત ગણવાની પૂરેપૂરી સંભાવના રહે છે. ‘પોતાના પરિણામ માટે પોતે જ સંપૂર્ણપણે જવાબદાર છે’ એ સિદ્ધાંતનો અપલાપ થાય છે. ઉદયપ્રસંગ, નિમિત્ત, કર્મોદય વગેરે સર્વ નિમિત્તમાત્ર છે અને નિમિત્તમાત્ર નિર્દોષ છે એ સમજણ ખ્યાલમાં રાખીને પોતાના પરિણામનું અવલોકન કરવું અત્યંત જરૂરી છે. નિમિત્તનું જ્ઞાન જરૂરી હોવા છતાં અધ્યાત્મમાં પ્રગતિ સાધવી હોય તો નિમિત્તનું નિમિત્તરૂપે જ્ઞાન કરી નિમિત્તના લક્ષે થતા પોતાના પરિણામ પર દષ્ટિ રાખવી અનિવાર્ય છે. પરિણામ પોતાની પર્યાય છે અને તે પર્યાયમાં પોતાનો આત્મા જ વ્યાપેલો છે. અર્થાત્, પરિણામના અવલોકનમાં જીવ પોતાના આત્માની અત્યંત નજીક આવેલ છે, સ્વસન્મુખ થયેલ છે. નિમિત્ત પર દષ્ટિ છે તો વિપરિતદષ્ટિ અપેક્ષાએ જીવ પોતાના આત્માથી કરોડો માઈલ દૂર છે. અધ્યાત્મભાષામાં જીવના બહિર્મુખ પરિણામ અનાત્મરૂપ કહેવાય છે.

આત્મનિરીક્ષણ અને વ્યવહાર સમકિત:

જેમ જેમ આત્મનિરીક્ષણ વધતું જાય તેમ તેમ તેમાં ઊંડાણ આવતું જાય છે. સંયોગી અવસ્થાથી ઉત્પન્ન થયેલ આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા વિગેરે તત્ત્વોની યથાર્થ ઓળખાણ થતી જાય છે. સાત તત્ત્વોની સમજણ નિર્મળ અને યથાર્થ થવા માંડે છે. પુણ્યતત્ત્વ અને આસ્રવતત્ત્વમાં થતી ભૂલ પકડાય છે. શુભભાવ વિભાવરૂપ છે તથા તેની સાથે રહેલ ‘આત્મલક્ષ’ સ્વભાવરૂપ છે એ સમજાતું જાય છે. શુભાશુભ વિભાવમાં પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ અને બંધ રહેલા છે એ સ્પષ્ટ થાય છે. પરિણામના અવલોકનથી અંતરપરિણતિમાં સ્વ-પરનો વિવેક સઘન થાય છે અને બાહ્યમાં ઉદયનો પ્રતિકારરહિત સ્વીકાર થવા માંડે છે. આ જ ભેદજ્ઞાનનો પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ છે કે જે સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષતત્ત્વની સમજણને યથાર્થ કરે છે. આ રીતે પરિણામના અવલોકનથી સાત તત્ત્વોની સમજણ અને શ્રદ્ધા વિશુદ્ધ થાય છે

અને આત્માનુભૂતિની સંભાવના વધતી રહે છે. સાત તત્ત્વોની યથાર્થ સમજણને જ વ્યવહાર સમકિત કહે છે. આવી સ્વભાવ-વિભાવની સમજણ પરિપક્વ થતી જાય અને ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ સરળપણે થતો જાય. સ્વભાવ-વિભાવનું ભેદજ્ઞાન કહો કે રાગ અને જ્ઞાનનું ભેદજ્ઞાન કહો એ બંને એકાર્થવાચી છે અને એ ભેદજ્ઞાન જ મહત્વનું છે.

છ દ્રવ્યોની સ્વતંત્રતા જાણે તો બે દ્રવ્યોની ભિન્નતા સમજાય અને એ સ્થૂળ અધ્યાત્મ છે. એક જ પદાર્થમાં બે ક્ષણિક ભાવોમાં ભિન્નતા કરવી એ સૂક્ષ્મ અધ્યાત્મ છે, સ્વભાવ અને વિભાવનું ભેદજ્ઞાન છે. જેમાં કોઈ પ્રકારનો સંયોગ ન હોય તે સ્વભાવભાવ છે અને જેમાં કોઈ પ્રકારનો સંયોગ હોય તો તે વિભાવભાવ છે. જિજ્ઞાસાબળની અનિવાર્યતા અને અનાદિની વૃત્તિનું આત્મવૃત્તિમાં રૂપાંતરણ વગેરે આવતા લેખમાં વિચારણા કરીશું.

જેના દર્શને દિવ્ય થવાય

જેના દર્શને દિવ્ય થવાય, એવા સંતના શરણે રહીએ, જેના બોલે હૈયે ટાઢક થાય, એવા સંતચરણે શીશ ધરીએ.

મને ગુરુ મળ્યા સંત જેવા, સ્પર્શે હૈયું નિર્મળ થાય, રાગ રહે ના દ્વેષ રહે, મન મારું નિર્ભય થાય; જેના જ્ઞાન પ્રકાશથી, અંધારા દૂર થાય, એવા સંતને ભાવે સુણીયે.

સંસાર તો તોફાની દરિયો, જીવન નાવ ડોલા ખાય, સંત સુકાની હોય જેના, મુસાફરી મોજે થાય; જેના હલેસે હોડી હાંકતા, સામા કાંઠે પહોંચાય, એવા સંતને સાહિલ કરીએ.

ગુરુ ગયા રહ્યા ગુરુ વચનો, હૃદયે જઈ કોતરાઈ, આત્મા છું આપનો સેવક છું, મિત્રતા જ હૈયે ઉભરાય; સંત તણા આયનામાં શુદ્ધ આત્માનું દર્શન થાય, એવા સંતને દર્પણ કરીએ.

રચયિતા : ગૌતમભાઈ બી. શાહ (કોબા)

મનઝરૂખો

* * * * * વિભાવેન એસ. મહેતા * * * * *

મનની અંદર રહેલ કષાયરૂપી સંસારસાગર આપણી અંદર અને બહાર, રાત અને દિવસ ઘુઘવાટા માર્યા કરે છે. સમુદ્રના તોફાનો તો શમી જતાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે, પરંતુ મનોજગતના સાગરમાં તો પ્રતિક્ષણ પ્રચંડ વાવાઝોડાના પ્રકીયો ઉઠતાં જ હોય છે. મનની એકાગ્રતા માટે જીવનની પરમ શુદ્ધિ અનિવાર્ય છે. મનુષ્યે આ માટે આત્મનિરીક્ષણ કરતાં રહેવું જોઈએ. સૃષ્ટિ મંગલથી ભરેલી છે. એ રીતે જોવાની જો કળા સિદ્ધ થઈ ગઈ તો આનંદ અને પ્રેમના અનંત ઝરા આપણા હૃદયમાં અસ્ખલિત રીતે વહેતાં થઈ જશે. આનંદનો અક્ષય ખજાનો આપણામાં જ પડેલો છે. હૃદયાકાશ દિવ્ય પ્રકાશથી ઝળહળી ઉઠશે. અંતરાત્માના દિવ્ય ભંડારને જોતાં શીખો ! બહારના નિરભ્ર આકાશને નિરખીને ચિત્તને નિર્મળ અને નિર્લેપ બનાવો.

વિશ્વ વંદનીય જગતપિતા મહાવીર ભગવાનની વાણી જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે જીવનવિશુદ્ધિનો પરમ મંગલ માર્ગ સૂચવે છે. શુદ્ધિ વગર સ્વરૂપનિષ્ઠા અથવા પરમાત્મભાવની ઉપલબ્ધિ સર્વથા અશક્ય છે. મન એ જ જગત છે. મનન કરવાની શક્તિ એ મનનો ધર્મ છે. મન:શુદ્ધિ ક્રમિક રીતે આત્મશુદ્ધિની દિશા તરફ મંગળ યાત્રાના શ્રીગણેશ છે. મનના બળ ઉપર જ આ સંસાર છે. મનની શક્તિને ઓછી આંકવા જેવી તો નથી જ. આત્મશુદ્ધિની પૂર્વભૂમિકારૂપે મન:શુદ્ધિ અતિ અનિવાર્ય છે. આત્મા સમજણના ઘરમાં ન આવે, એટલે કે તેને સ્વરૂપોલબ્ધિ ન થાય ત્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો ઉપર મનનું સ્વામિત્વ હોય છે. સંસારની દરેક પ્રવૃત્તિના કેન્દ્રમાં મન પ્રધાનતા ભોગવે છે.

મન જ સંસારનું મૂળ છે. મન જો બદલાઈ જાય તો જ મોક્ષની મંગળ યાત્રા શક્ય બને છે. મનનો સંયમ મોક્ષનું સાધકતમ નિમિત્ત છે. મન સદા અરીસાની જેમ નિર્મળ અને સ્વચ્છ હોવું જોઈએ. મન બહુ પ્રભાવી વસ્તુ છે. આત્મામાં અપરિમિત સામર્થ્ય અને અનંત જ્ઞાનગુણની ગરિમા હોવા છતાં, તેની ઉપર જ્યાં સુધી મનનું સામ્રાજ્ય છવાયું છે ત્યાં

સુધી આત્માની આત્યંતિક શુદ્ધતા અશક્ય છે. જ્યાં સુધી જીવ મનનો નિગ્રહ ન કરે ત્યાં સુધી આત્માની આત્યંતિક શુદ્ધતા અશક્ય છે. જ્યાં સુધી જીવ મનનો નિગ્રહ ન કરે ત્યાં સુધી કાયકલેશ કે ધર્મક્રિયાઓ નિષ્ફળ જાય છે. મનનું નિયમન સંયમનું મૂળ છે. ધર્મનો પાયો છે. સદાચારનું સ્થાન છે અને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ છે. મન ચંચળ છે. તેને વશ કરવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય વડે તે વશ કરી શકાય છે. મનને નાથવાનો જીવ જાગૃતિપૂર્વક સતત અભ્યાસ કરે અને ક્ષણે ક્ષણે નિષ્ઠાપૂર્વક જ્ઞાન અને વૈરાગ્યવૃત્તિ વધારતો રહે તો એક દિવસ મન આત્માના ચરણોમાં આળોટતું થઈ જાય. આ જ વિશિષ્ટ જાતનું મન:સ્તપ છે.

જીવનમાં સૌથી મહત્વની બાબત એ છે કે, તમારા મનને હંમેશાં શાંત રાખો. મનમાં ચાલી રહેલાં વિચારોને બરાબર પકડી રાખો. મનમાં જેના વિચાર કરીએ છીએ તે બાબત જ આપણા વ્યક્તિત્વને પ્રતિબિંબિત કરે છે. મનમાં ચાલતા વિચાર એ વ્યક્તિની યથાર્થ ઓળખ બની જાય છે. તમારી ચિત્તની દિશા જ તમારી વિચારસૃષ્ટિની ઓળખ બનતી હોય છે. જો ચિત્તમાં શુભ ભાવ હશે તો જીવનમાં ઉચ્ચ વિચારો આવશે અને જો ચિત્તમાં અશુભ ભાવ આવશે તો તેની તૃપ્તિ અને પ્રાપ્તિ માટેની ઝંખના મનમાં દોડાદોડ કરવા લાગશે. આથી એમ નક્કી થાય છે કે વ્યક્તિએ જે પામવું છે તે તરફ જ તેનું ચિત્ત સદાચાર રાખવું જોઈએ. જો ચિત્ત આત્માના વિચારોમાં ડૂબેલું હશે તો અચૂક સાહજિક રીતે ઊર્ધ્વતાને પામશે. મનમાં સુવિચાર અને કુવિચાર આવતાં હોય છે કારણ કે આપણો દુશ્મન આપણી ભીતરમાં જ વસતો હોય છે. માણસની ભીતરમાં જ દેવ અને દાનવ વસતાં હોય છે. દેવ એને સારા માર્ગે અને દાનવ એને અવળા માર્ગે ગતિ કરાવે છે. જીવનમાં સદાચારી બનવા માટે પહેલાં તો દુરાચારને ઓળખવા માટેની જાગૃતિ જોઈશે. મનમાં જો ખરાબ વિચારો પ્રવેશી ગયા તો

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૨ પર)

મકરસંક્રાંતિનો સંદેશ

પારુલબેન બી. ગાંધી

ભારત એ તહેવારોનો દેશ છે. અહીં જુદી જુદી જાતિના લોકો વસે છે, જેઓ અનેક ભાષાઓ બોલે છે. આમ, 'વિવિધતામાં એકતા' એ ભારતની સંસ્કૃતિ છે. અહીં એક બાબત હંમેશાં ધ્યાન ખેંચનારી બની રહે છે કે કોઈપણ જ્ઞાતિનો તહેવાર હોય તો પણ તેની ઉજવણી બધા લોકો સાથે મળીને કરે છે. તહેવારો એ માનવીને ઉત્સાહ, આનંદથી જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપે છે. થોડા થોડા સમયનાં અંતરે આવતા તહેવારો માનવીને ગમ-ઉદાસી અને નિરાશામાંથી બહાર કાઢી, મનમાં આશાનું નવું કિરણ પ્રગટાવી આગળ વધવાનો સંદેશ આપે છે. તહેવારો જુદા જુદા હોય છે પરંતુ મોટા ભાગે તેની પાછળ ધાર્મિક કારણ એક યા બીજી રીતે જોવા મળે છે. તહેવારો આથી જ ધાર્મિક, રાષ્ટ્રીય, સામાજિક એમ જુદા જુદા પ્રકારનાં જોવા મળે છે. આવો જ એક તહેવાર એટલે મકરસંક્રાંતિ.

મકરસંક્રાંતિ એ આમ જોઈએ તો પતંગનો તહેવાર છે. આ દિવસોમાં લોકો પતંગ ચગાવે છે. આકાશમાં રંગબેરંગી પતંગો એવી તો છવાઈ જાય છે કે આકાશ જાણે બહુરંગી હોય તેવો આભાસ થાય છે. જુદા જુદા આકારની, રંગની, કદની પતંગો જોઈ માનવહૈયું હિલોળે ચડે છે. એમાંયે ધાબે ચડીને ઊંધિયું, શેરડી, બોર, લીલા ચણા, ચીકી વગેરે આરોગવાની મજા જ કંઈ ઓર જ હોય છે. આ પતંગ માનવજાતને એક મહત્વનો સંદેશ પણ આપી જાય છે.

પતંગ દોરીની મદદથી આકાશને આંબવા ઊંચે ને ઊંચે ચડતી જાય છે. જાણે તે આકાશને આંબી લેશે એવું લાગે છે ને ત્યાં જ એક પતંગ આવે છે, પેચ લડાવે છે ને પેલી પતંગ કપાઈ જાય છે. દોરાની મદદથી ઊંચી ઉડતી પતંગ દોર કપાતા જ દૂર કોઈ ખાબોચિયા, પહાડ કે ખેતરમાં પડી જાય છે. તેનું નામોનિશાન મટી જાય છે. તેનું અસ્તિત્વ નામશેષ થઈ જાય છે.

આ પતંગ દોરાની સહાયથી ઉપર ઉડે છે તેવી જ રીતે બાળકો, યુવાનો, કિશોરો, માતા-પિતા અને કુટુંબની સહાયથી જીવનમાં આગળ વધે છે. પતંગને વિચાર આવે છે કે જો હું આ દોરાથી બંધાયેલી ન હોત તો ક્યાંય પહોંચી ગઈ હોત, પણ દોરો કપાતા જ તેનું અસ્તિત્વ વિલીન થઈ જાય છે. તેવી જ રીતે આજના બાળકો-યુવાનો એટલા તો સ્વચ્છંદી અને સ્વતંત્ર બની ગયા છે કે તેમને લાગે છે કે માતા-પિતા, વડીલો, સમાજ એ બધા બંધનરૂપ છે. જો તેમનું બંધન ન હોત તો અમે ક્યાંય પહોંચી ગયા હોત. પણ એક વાત યાદ રાખવી જરૂરી છે કે - માવતર અને વડીલો એ છતનાં સ્થાને છે. જેવી રીતે છત વગરનું મકાન એ તડકો, વરસાદ, ઠંડીથી રક્ષણ નથી આપી શકતું, એ જ રીતે વડીલો વગરની જિંદગીમાં હજારો મુશ્કેલીઓ આવ્યા વગર રહેતી જ નથી. જે લોકો જીવનમાં માવતરનું મહત્વ સમજતાં નથી તેના જીવનમાં હંમેશાં એક યા બીજી રીતે મુશ્કેલીઓ આવ્યા જ કરે છે. આથી જ એ સમજવું જરૂરી છે કે જેવી રીતે પતંગને દોરાનું બંધન રક્ષક બનેલું છે, તેવી જ રીતે માતા-પિતા, વડીલો, સમાજ પણ બંધન સહિત આપણી રક્ષા જ કરે છે.

દિવસે દિવસે વડીલો પ્રત્યેનો આદર, સન્માનભાવ અને પ્રેમ ઓછાં થતાં જાય છે. ૨૦-૨૫ વર્ષ જે સંતાનોને પોતાના પેટ કાપીને, પાણી માગે ત્યાં દૂધ આપીને ઊંછેર્યા હોય એ સંતાનો પ્રેમમાં? (વાસનામાં) ગળાડૂબ થઈને માતા-પિતાની ઈચ્છા વિરુદ્ધ ભાગી જઈને લગ્ન કરે છે. આવા લગ્નોનો અંજામ શ્રદ્ધા અને આફતાબની જિંદગી જેવો જ આવે છે. લગ્ન કરી લાડી લાવતાં જ માતા-પિતા બોજ લાગવા માંડે છે એવા આજના સુ(કુ) પુત્રોને એટલું જ કહેવું છે કે જે માતા-પિતાએ તમારા સુંદર ઊંછેર, અભ્યાસ, પાલન-પોષણ અને લાડકોડ પૂરા કરવા પોતાની ઈચ્છાઓનું ગળું ઘોંટી દીધું છે એવા માતા-પિતાને તરછોડશો તો કુદરત ક્યારેય માફ નહિ જ

કરે. કુદરતનો ન્યાય અકળ છે. તે ક્યારેય કળી શકાતો નથી પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે તે ન્યાય નથી કરતી. કુદરતની લાઠી વાગે છે ખરી પરંતુ અવાજ સંભળાતો નથી.

મકરસંક્રાંતિના આ પવિત્ર દિને બંધનનું મહત્ત્વ સમજી આપણી રક્ષા કરનારાને ઓળખીશું તો જીવનમાં ક્યારેય પસ્તાવાનો વારો નહિ જ આવે. આજથી જ માતા-પિતા, વડીલોના મહત્ત્વને સમજીએ, તેમની કદર કરતાં શીખીએ તો ભવિષ્ય આનંદમય જ હશે !!

આજનું ચિંતન

જો હરરોજ પિતા કે પૈરો કો છૂતા હૈ,
વો કભી ગરીબ નહિ હોતા.
જો હરરોજ મા કે પૈરો કો છૂતા હૈ,
વો કભી બદનસીબ નહિ હોતા.
જો હરરોજ ભાઈ કે પૈરો કો છૂતા હૈ,
વો કભી ગમગીન નહિ હોતા.
જો હરરોજ બહન કે પૈરો કો છૂતા હૈ,
વો કભી ચારિત્રહીન નહિ હોતા.
જો હરરોજ ગુરુ કે પૈરો કો છૂતા હૈ,
ઉસકે જૈસા કોઈ ખુશનસીબ નહિ હોતા.
જીવનમાં ત્રણ વાત ગમે ત્યારે પણ બની શકે છે,
(૧) પાપનો ઉદય ગમે ત્યારે પણ આવી જાય. (૨)
(આવતા ભવનો) આયુષ્યનો બંધ ગમે ત્યારે પણ
પડી જાય. (૩) આયુષ્યનો અંત ગમે ત્યારે પણ
આવી જાય.

આથી આપણા મનના પરિણામ સદા કોમળ અને શુભ રાખવા જોઈએ.
વ્યવહાર અગર અચ્છા હો, મન હી મંદિર હૈ...
આહાર અગર અચ્છા હો, તન હી મંદિર હૈ...
વિચાર અગર અચ્છા હો, મસ્તિષ્ક હી મંદિર હૈ...
યહ તીનોં અગર અચ્છે હો તો જીવન હી મંદિર હૈ,
ગુસ્સો અક્કલને.... અહંકાર વિનયને...

ચિંતા આયુષ્યને.... લાંચ ઈન્સાફને
લાલચ ઈમાનને ખાઈ જાય છે...
માટે જીવનમાં સૌથી મોંઘુ ઘરેણું કઠિન પુરુષાર્થ છે
અને સૌથી સાચો સાથી આપણો સિદ્ધાંત-નિશ્ચય છે.
- અસ્તુ

મનઝખો

પાના નં. ૩૦ પરથી ચાલુ...

મન કલુષિત બની જશે. આથી જ વ્યક્તિએ ખૂબ જ આક્રમક બનીને આવા દુષ્ટ વિચારોને અંદર પ્રવેશતા રોકવા પડશે. જો આ દુષ્ટ કષાયયુક્ત વિચારો મનમાં એકવાર પેસી ગયા તો સમગ્ર ચિત્ત પર તેને પ્રભુતા મેળવતા વાર નહિ લાગે. આથી પ્રથમ આપણે આપણા ચિત્ત પર અંકુશ લાવવો પડશે.

માનવી પોતાના ભાગ્યનો વિધાતા પોતે જ છે. અયોગ્ય વિચારો, અયોગ્ય નિર્ણયો, અયોગ્ય વાતો અને ખરાબ ટેવોનો ગુલામ બની પોતાની સ્થિતિને દયનીય બનાવે છે. જો પોતે પોઝિટિવ વિચાર કરતો થાય તો જગતને ઉત્સાહ, આશા અને ઉમંગથી જોતો થાય. નિરાશાનો અનુભવ કરે છતાં તે નિરાશાને ચિત્ત પર સવાર થવા દેતો નથી. એક નાનકડા યોગ્ય વિચારથી એનું જીવન સુંદર, મધુર અને મંગલમય બની જાય છે. એક સારા વિચારની એવી અદ્ભુત તાકાત છે કે, મનુષ્ય જીવનને સુખી, સંપન્ન બનાવી દે છે. આજ માનવી જ્યારે અધ્યાત્મ પર નજર ઠેરવીને કંઈક પામવાની તરફ ઊર્ધ્વતાનો વિચાર કરતો થઈ જાય તો તે જીવનની સફળતા અને નિષ્ફળતા, આનંદ અને વિષાદ, શાંતિ અને અશાંતિ, લાગણી અને ઉપેક્ષા પ્રત્યે નજર હટાવી પોઝિટિવ વિચાર કરતું મન હંમેશા જગતને ઉત્સાહ, આશા અને ઉમંગથી જોતું થઈ જાય છે. અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ, વિટંબણાઓ, ભૂલો અને આફતો વચ્ચે પણ તે વિવેક ચૂકતો નથી. સૂર્યનો ઉદય થતાં જ અંધકારનો નાશ થાય છે તે રીતે જ એના પવિત્ર હૃદયમાં સારા વિચારનો-વિવેકનો દીપક પ્રજ્વલિત થાય છે.

જીવનમાં મનની માયાજાળમાં ફસાઈને આપણે આપણી આ બધી જ મુશ્કેલીઓ આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિઓ અને બધી જ વિટંબણાઓ આપણે પોતે જ ઊભી કરી છે તે સમસ્યાઓને સુવિચાર દ્વારા જીવનમાં રહેલાં કુવિચારો, અયોગ્ય વિચારોને દૂર કરી, મારા કર્મ પ્રમાણે મને મળ્યું છે એમ મનમાં વિચાર કરી શાંતભાવે, સરળપણે, સ્થિર બની દરેક પ્રત્યે દયાભાવ, સમતાભાવ, પ્રેમ, કરુણા, મમતા જેવી ભાવના જીવનમાં રાખીશું તો પ્રેમના મધુર પુષ્પો મનમંદિરમાં ખીલી ઉઠશે.

બાલ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

(૧) સજ્જનતા

કરાંચીના નગરવિકાસમાં જેનો અમૂલ્ય ફાળો હતો તે જમશેદજી નસરવાનજી મહેતા ત્યાંના એક લોકસેવક તરીકે ખૂબ પ્રખ્યાત હતા. એમની સજ્જનતાની સુવાસ સિંધના સીમાડા ઓળંગી અન્ય પ્રાંતોમાં પણ પ્રસરી હતી. એમની લોકસેવાની ભાવના અને ગરીબો પ્રત્યેની સહાનુભૂતિ તથા દયાભાવ પણ અનન્ય પ્રકારનાં હતાં. ઘરના નોકરો પ્રત્યેની લાગણી તો કંઈ ઓર જ હતી.

એકવાર એમનો એક નોકર છાનોમાનો ભાગી ગયો. ઘરનાં માણસોને થયું કે એ જરૂર કશું ચોરીને નાસી ગયો હોવો જોઈએ. આથી ઘરનાં માણસોએ ઘરની બધી વસ્તુઓ તપાસવા માંડી. પણ કોઈ વસ્તુ ચોરાઈ હોય એવું એમને જણાયું નહિ. આ લોકો આમ ઘરની તપાસ કરી રહ્યાં હતાં ત્યારે જમશેદજી નિરાંતે ખુરશીમાં બેઠા હતા!

એ જોઈને એકે કહ્યું, “તમે તો નિરાંતે બેઠા છો! કોઈ વસ્તુ ચોરાઈ હોત તો તમને ખબર પડત કે આમ નિરાંતે કઈ રીતે બેસી શકાય!”

જમશેદજી બોલ્યા, “વસ્તુ તો ચોરાઈ છે. તમે એ નથી જાણતા, હું જાણું છું, છતાંયે હું નિરાંતે બેઠો છું!”

“હેં! ઘરમાંથી શું ચોરાયું છે?”

જમશેદજી બોલ્યા, “મારી બેગમાંથી અઢારસો રૂપિયા ચોરાયા છે.” એમ કહીને એમણે પોતાની ખાલી બેગ એ લોકોને બતાવી.

‘અરે, અઢારસો રૂપિયા ચોરાયા તોયે તમે આમ નિરાંતે બેઠે છો?’

“હા, નિરાંતે બેઠો છું અને તે એટલા માટે કે એ નોકરની જરૂરિયાતનો આપણે કદી ખ્યાલ કર્યો નહિ. એ ગરીબ તો હતો અને તેનો આપણને આછો

ખ્યાલ પણ હતો, છતાં આપણે એનો પગાર વધાર્યો નહિ. એના કામની કદર કરીને પાંચદસ રૂપિયા પણ આપણે વધાર્યા નહિ. પછી એ ગરીબ માણસ ચોરી કરીને અહીંથી નાસી ન જાય તો બીજું શું કરે? મને પૈસા ગયાનો જરા પણ અફસોસ નથી. એ પૈસા એ સુમાર્ગે વાપરે એ જ એક પ્રાર્થના હું ઈશ્વરને કરું છું! ઈશ્વર એને સદ્બુદ્ધિ આપે.”

(૨) સાચા દાક્તરનું કર્તવ્ય

આધુનિક સર્જરીના પિતા ગણાતા હાર્વે કૃશિંગના જીવનનો એક પ્રસંગ છે, જે એમની દર્દી પ્રત્યેની દાક્તર તરીકેની ફરજ અને એમની પરમાર્થ સેવાનો ઘોતક બની રહે છે.

એકવાર એક સ્ત્રીનું ઓપરેશન કરવાનું હતું. ડૉ. હાર્વેએ ઓપરેશન કરવા માંડ્યું. ઓપરેશન ઘણું લાંબું હતું. થોડીવાર થઈ કે એક કર્મચારી ઓપરેશન થિયેટરમાં દાખલ થયો અને તેણે ડૉ. હાર્વેના કાનમાં કહેવા માંડ્યું, “હમણાં જ આપના ઘરેથી ફોન આવ્યો હતો. બહુ માઠા સમાચાર છે. આપનો મોટો પુત્ર મોટર અકસ્માતમાં માર્યો ગયો છે. આપને તાબડતોબ બોલાવવામાં આવ્યા છે. ત્યાં આપની હાજરીની ખાસ જરૂર છે. આપ આ ઘડીએ જ અહીંથી રવાના થઈ જાઓ.”

ડૉ. હાર્વે માટે ભારે દ્વિધા ઊભી થઈ. અહીં રહીને ઓપરેશન પૂરું કરવું કે ઓપરેશન અર્થેથી છોડીને પોતાના પુત્ર પાસે જવું? એક બાજુ માનવતાનો સાદ હતો, જ્યારે બીજી બાજુ પોતાના પ્રાણપ્રિય પુત્રનો સાદ હતો! પેલી સ્ત્રીનું ઓપરેશન એવું ગંભીર હતું કે બીજા કોઈ ડૉક્ટરને તે સોંપી શકાય તેમ હતું નહિ.

ડૉ. હાર્વેએ પેલા કર્મચારી તરફ જોયું અને પૂરી સ્વસ્થતાથી કહ્યું, “આ ઓપરેશન પૂરું કર્યા સિવાય મારાથી ઘેર જવાશે નહિ. એક ડૉક્ટર તરીકે

મારું કર્તવ્ય છે કે આ ઓપરેશન પૂરું કરવું અને તે બાદ જ ઘેર જવું. ડૉક્ટરનું કર્તવ્ય જો હું ચૂકું તો હું સાચો ડૉક્ટર થવાને પાત્ર રહું નહિ.”

ડૉ. હાર્વેએ પેલી સ્ત્રીનું ઓપરેશન પૂરું કર્યું અને તે પછી જ તેઓ ઘેર ગયા.

મૃત્યુ પામેલા પુત્રના મૃતદેહ પર ઓઢાડેલું વસ્ત્ર દૂર કરી તેમણે પોતાના વહાલા પુત્રનું મો જોયું.

એક સાચા ડૉક્ટરની કેવી અપૂર્વ કર્તવ્યનિષ્ઠા!

(૩) સાચો દિલાસો

ઈંગ્લેન્ડના એક મૂર્ધન્ય કવિ !

નામ એમનું બાયરન ! એમના કાવ્યો પાછળ ઈંગ્લેન્ડની પ્રજા ઘેલી બની હતી એમ કહેવામાં જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી.

બાયરનને અટપટા માનવ-સ્વભાવનો અભ્યાસ કરવામાં ખૂબ રસ હતો. માત્ર લંડનમાં જ નહિ, દેશવિદેશમાં પણ ફરીફરીને એ માનવ-સ્વભાવનાં વિવિધ અને વિચિત્ર પાસાંઓનું અવલોકન કરવામાં વિશેષ આનંદ લેતા !

આવા જ કોઈ ઉદ્દેશથી તેઓ એકવાર ફ્રાન્સ ગયા હતા. એ જ્યાં ઊતર્યા હતા ત્યાં નજીકમાં જ કોઈ મોચીની દુકાન હતી. એકવાર બાયરન સાંજના સમયે ફરવા નીકળ્યા. દરવાજા બહાર પગ મૂક્યો ત્યાં જ એમણે જોયું કે મોચીની દુકાનને આગ લાગી હતી. આગની જવાબાઓ મોચીની દુકાનને ભરખી રહી હતી. આ જોતાં જ બાયરન ઝડપથી ડગલાં ભરતા મોચીની દુકાને પહોંચી ગયા.

મોચીની આખી દુકાન ભસ્મીભૂત થઈ ગઈ હતી ! બાયરન આ જોઈને ખૂબ વ્યથિત થયા.

કેટલાક લોકો મોચીને આશ્વાસન આપતા હતા, “હવે રડવાથી શો ફાયદો ? જે બની ગયું એ બની ગયું ! રડવાથી હવે તને ગયેલું કંઈ ઓછું પાછું મળવાનું છે ?”

કવિ બાયરન એવા લુખ્યાં આશ્વાસનોમાં માનતા નહોતા. એ દોડીને મોચી પાસે ગયા અને તેના હાથમાં પોતાની પાસે હતા એ બધા પૈસા મૂક્યા અને

કહ્યું, “ભાઈ ! આ પૈસાથી ફરી તારી દુકાન ચલાવજે!”

પૈસા આપીને એ ત્યાં એક ક્ષણ પણ ઊભા રહ્યા નહિ અને ત્વરિત ગતિએ આગળ ચાલવા લાગ્યા.

(૪) દરિયાવ દિલ

સંસ્કૃતના મહાન કવિ માઘની દાનશીલતાની ખ્યાતિ ઘણી ફેલાઈ હતી. એમ કહેવામાં આવતું કે, એમના આંગણેથી કોઈ યાચક પાછો વળતો નહિ, એવી ઉદારવૃત્તિવાળા તે કવિ હતા. પણ સરસ્વતિના ઉપાસકને લક્ષ્મીનો સધ્યારો ઓછો હોય છે. ગરીબાઈનો વિસ્તારપટ કવિઓના જીવનમાં વિશેષ હોય છે. માઘ કવિ વિશે પણ એમ જ કહેવાય ! હતું ત્યારે કોઈ પાર નહોતો-અને ગયું ત્યારે ખબરેય પડી નહીં કે ક્યાં ચાલ્યું હતું. પણ ધન ચાલ્યું ગયું હતું-કવિનું ઉદાર દિલ નહીં.

આવી ગરીબાઈમાં તેઓ દિવસો ગુજારતા હતા. એવામાં એક દિવસ એમને આંગણે એક બ્રાહ્મણ અતિથિ આવી ચડ્યો. કવિ પોતાનું પુસ્તક લખતા હતા. બાજુમાં ખાટ પર એમની પત્ની સૂતી હતી. બ્રાહ્મણ તો માઘ કવિની અત્યારની ગરીબાઈથી અજાણ હતો. તેણે કવિને કહ્યું, “આપની ઉદારતા વિશે મેં ઘણું સાંભળ્યું છે. હું ગરીબ બ્રાહ્મણ છું. મારે એક કન્યા પરણાવવી છે. ઘરમાં કંઈ છે નહીં. આપ કંઈ મદદ કરો.”

કવિ પાસે ક્યાં કશું દ્રવ્ય હતું, છતાં તેમણે પેલાને સાંત્વન આપ્યું. કવિ ઊભાથયા અને ઊંઘતી પત્નીના એક હાથમાંથી આસ્તેથી સોનાનું કડું કાઢી લઈ બ્રાહ્મણને આપ્યું. પણ એટલામાં પત્ની જાગી ગઈ. તે આખો મામલો કળી ગઈ. તેણે બીજું કંકણ પણ કાઢી આપ્યું ને બ્રાહ્મણના હાથમાં મૂક્યું, “લે ભાઈ, છોકરીનાં લગ્ન કંઈ એક કંકણથી ઓછા પતશે ?” પેલો બ્રાહ્મણ તો કવિ અને કવિની પત્ની તરફ જોઈ જ રહ્યો. કોને વખાણે-કવિની ઉદારતાને કે કવિની પત્નીની ઉદારતાને ?

જગદીશભાઈ વોરા અને આદ. ડૉ. મહેન્દ્રભાઈ (ટ્રસ્ટીશ્રી, સર્વમંગલમ્ આશ્રમ, સાગોડિયા), (૧૦) આદ.શ્રી અરવિંદભાઈ પી. શાહ (પ્રમુખશ્રી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર નિજાભ્યાસ મંડપ તથા વિહારભવન ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ-વડવા-ઈડર), (૧૧) સાધ્વી સમર્પણાદેવી (શ્રી સચ્ચિદાનંદ સાધનાશ્રમ, કોબા), (૧૨) આદ.શ્રી જયેન્દ્રભાઈ તથા આદ. શ્રી ઉષાબેન ખારાવાલા (ચેરમેન, જય કેમિકલ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ), (૧૩) આદ.શ્રી કુમુદભાઈ મહેતા (શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ, ધરમપુર), (૧૪) આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા (ટ્રસ્ટીશ્રી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાનમંદિર-રાજકોટ), (૧૫) આદ. શ્રી રશ્મિકાંતભાઈ મોદી અને આદ.શ્રી પારસભાઈ મોદી (ટ્રસ્ટીશ્રી, મોદી સ્કૂલ, જામનગર-રાજકોટ), (૧૬) શ્રી મરુતભાઈ દવે (ટ્રસ્ટી શ્રી, શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ), (૧૭) આદ.શ્રી કિરીટભાઈ કોબાવાળા (ટ્રસ્ટીશ્રી, ગાંધીનગર કેળવણી મંડળ ટ્રસ્ટ), (૧૮) આદ.શ્રી સુવાસભાઈ મહેતા, મુંબઈ, (૧૯) આદ.શ્રી અભિપ્સાબેન (શ્રીસદ્ગુરુ પાવનધામ, પિલુન્દ્રા), (૨૦) આદ.શ્રી યોગેશભાઈ નાયી (દંડક, ગાંધીનગર વિધાનસભા), (૨૧) આદ.શ્રી જસુભાઈ પટેલ (ચેરમેન, સ્ટેન્ડિંગ કમિટી, ગાંધીનગર), (૨૨) સુજા શ્રી પારેખ બહેનો (રાજકોટ)

આ ઉપરાંત વિશાળ સંખ્યામાં અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો આ મહોત્સવમાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. **અભિવાદન/સ્વાગત:-** સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ.ડૉ.રાજેશભાઈ સોનેજીએ સ્વાગત પ્રવચનમાં સંસ્થા, પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી તથા શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર વિશે પરિચય આપતા જણાવ્યું કે આત્મજ્ઞાની સંતના દર્શન દુર્લભ છે. તેઓનો સત્સમાગમ અને કૃપા વિશેષ દુર્લભ છે. પૂજ્યશ્રીના સમ્યક્ત્વ, નિરાકુળતા અને વાત્સલ્ય ગુણો અદ્ભુત હતા. આ ઉપરાંત સરળતા, અજાતશત્રુ, પ્રસન્નતા, ગુણગ્રાહકદૃષ્ટિ, દેશપ્રેમ, સંતો પ્રત્યે આદરભાવ જેવા અનેક સદ્ગુણોથી તેઓનું વ્યક્તિત્વ સુશોભિત હતું.

આત્મસ્મૃતિ મંદિર એ પૂજ્યશ્રીના જીવનનો

સંક્ષિપ્ત પરિચય અને તેમનું વિલક્ષણ જીવન દર્શાવે છે. આ લઘુ મ્યુઝિયમમાં ગાગરમાં સાગર ભર્યો છે. તેમાંથી મોતી શોધવાનું કામ આપણા સૌનું છે. આ મ્યુઝિયમમાંથી થોડું પણ ગ્રહણ કરશો તો મ્યુઝિયમની મુલાકાત સાર્થક ગણાશે.

સંસ્થામાં પધારેલા સંતો, વિવિધ સંસ્થાઓના ટ્રસ્ટીઓ તથા વિવિધ ક્ષેત્રના મહાનુભાવોનું સંસ્થા દ્વારા હાર્દિક અભિવાદન/સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું.

ભક્તિસંગીત:- સંસ્થાના ત્યાગી સાધકવૃદ્ધે ભાવવાહી ભક્તિસંગીત પીરસીને સૌના હૃદયના તારને પ્રભુ-ગુરુપ્રેમથી ઝંકૂત કરી દીધા હતા.

કેલેન્ડર વિમોચન:- મહોત્સવ દરમિયાન એક સુંદર કેલેન્ડરનું વિમોચન પૂ. આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી તથા પધારેલા સંતોના વરદ હસ્તે કરવામાં આવ્યું. આ કેલેન્ડરમાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની ૩૧ મુદ્રાઓ સાથે તેમના ૩૧ સુવાક્યો છે. આ કેલેન્ડર માટે આદ.શ્રી તરલાબેન દિનેશભાઈ બાવીસી પરિવાર (રાજકોટ)નું આર્થિક સૌજન્ય પ્રાપ્ત થયું હતું; જે બદલ સંસ્થા તેઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે. પરિવારદીઠ કેલેન્ડરની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનો:- પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજીએ તેઓના માંગલિક પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે મદ (અહંકાર) સંસારનું મૂળ છે. ‘હું’ (અહં) અને ‘મમ’ (મમત્વ) જગતને અંધ કરે છે. શ્રી આત્માનંદજીના જીવનચરિત્રના વાંચનથી તેઓનો પરિચય થયો. ડૉ. મુકુંદ સોનેજીથી આત્માનંદજીની યાત્રામાં કેટલાયે જીવોના ઉપકારી બન્યા છે. સત્પુરુષ અને તેઓની વાણી આપણા માટે ખૂબ હિતકારી છે. તેનાથી જીવનની દિશા બદલાય છે. જેની દિશા બદલાય તેની દશા બદલાય છે. ‘હું પ્રભુનો છું’ તેમ માનવાથી ભક્તિની શરૂઆત થાય છે. શ્રી આત્માનંદજીને પૂર્વભવની સાધના અને સંસ્કારી કુટુંબનો સમન્વય થયો હતો. મહાપુરુષો પૂર્વભવની અધૂરી સાધના પૂરી કરવા આવે છે, જ્યારે આપણે તો હજી શરૂઆત કરવાની છે. શૂન્ય બનવાની

પ્રત્યે વ્યક્ત કરેલ ગુણપ્રમોદની સમીક્ષા કરી કાર્યક્રમની સમાપનવિધિ કરી હતી.

કર્મઠ કાર્યકર્તાઓ:- સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ.શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ.શાહે પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનમાં જણાવ્યું કે જ્યાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની સાધના અને પવિત્રતાના સ્પંદનો છે તેવી સંતકુટિરમાં 'આત્મસ્મૃતિ મંદિર'નું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે. પૂજ્યશ્રીની અનેક સ્મૃતિઓને સાચવવાનો આ નમ્ર પ્રયાસ છે. સંસ્થામાં પૂજ્યશ્રીની પાવન સ્મૃતિના મુખ્ય સંભારણારૂપ ત્રણ સ્થાનો છે :- (૧) સમાધિમંદિર, (૨) મુકુંદવાટિકા અને (૩) આત્મસ્મૃતિ મંદિર. અઢી વર્ષના પુરુષાર્થ બાદ મારું સ્વપ્ન આજે સાકાર થયું છે તેનો મને આનંદ છે. આ પ્રોજેક્ટમાં સહયોગ આપનારા સૌનો હું હાર્દિક આભાર માનું છું.

આ પ્રોજેક્ટ માટે પ્રેમપરિશ્રમ કરનારા મહાનુભાવો/કાર્યકર્તાઓ:- (૧) શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ- પ્રોજેક્ટ ઈન્ચાર્જ, (૨) ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી - વિશિષ્ટ સહાયકર્તા, (૩) શ્રી સંજયભાઈ ખન્ના - વિશિષ્ટ સહાયકર્તા, (૪) શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર - સિવિલ એન્જિનીયર, (૫) શ્રી દેવેનભાઈ મહેતા - આર્કિટેક, મુંબઈ, (૬) શ્રી ભાર્ગવભાઈ પઢિયાર - મ્યુઝિયમ એક્ઝીક્યુટિવ, (૭) શ્રી તેજસ્વી બેન જૈન (આદ.શ્રી સુવર્ણાબેન જૈનના પુત્રવધૂ)- મ્યુઝિયમ ક્યુરેટર, (૮) શ્રી નિહારિકાબેન - આસિસ્ટન્ટ ક્યુરેટર, (૯) શ્રી કરણભાઈ દેસાઈ - રિસર્ચ આસિસ્ટન્ટ, (૧૦) શ્રી અક્ષયભાઈ, (૧૧) બા.બ્ર.આદ. કપિલભૈયા, (૧૨) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર (૧૩) શ્રી સુરેખાબેન એચ. શાહ, (૧૪) શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ.

મ્યુઝિયમની સંક્ષિપ્ત માહિતી:- પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરીશ્વરજી તથા સંતો મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે 'આત્મસ્મૃતિ મંદિર'નું ઉદ્ઘાટન થયું. દીપપ્રાગટ્ય બાદ આચાર્યશ્રીએ માંગલિક ફરમાવ્યું. સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ.શ્રી ડૉ.રાજેશભાઈ સોનેજીએ સંક્ષિપ્તમાં મ્યુઝિયમ અંગેની માહિતી આપી. આદ.બા.બ્ર. કપિલભૈયાએ આચાર્યશ્રી તથા પધારેલા સંતોને મ્યુઝિયમ બતાવીને વિશદ માહિતી આપી.

આ મ્યુઝિયમમાં પૂજ્યશ્રી દ્વારા રચિત અને અભ્યાસ કરેલ પુસ્તકો, જિજ્ઞાસાકાર્ડ (RFID Card), પૂજ્યશ્રીના બાળપણ, યુવાની, દાક્તરી ડીગ્રી, ગૃહસ્થજીવન, સાધના, પૂજ્યશ્રીનું જીવનપરિવર્તન, તીર્થયાત્રાઓ, સંતસમાગમ, પરિવર્તનનો પંથ વગેરે માહિતી ફોટા અને લખાણ સાથે આપવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત પૂજ્યશ્રીની અંગત ડાયરી, વ્યવહાર- નિશ્ચયનયનું સંતુલન કરતું ત્રાજવું, મંત્રજાપની નોટબુકો, સર્ટિફિકેટ, પાસપોર્ટ, વીઝા, ડ્રાઈવિંગ લાયસન્સ, ધર્મયાત્રાની બેગ, પૂજ્યશ્રીના સ્વાનુભવના ઉદ્ગારો, પૂજ્યશ્રીની પ્રતિકૃતિ (મ્યુરલ), ચિંતનકક્ષ, સંતોના ચિત્રપટો, પૂજ્યશ્રીની માળા-મંજીરા જેવી વૈવિધ્યપૂર્ણ સામગ્રીઓ વગેરેનો વ્યવસ્થિત સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આમાં આધુનિક ટેકનોલોજીનો સાર્થક ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ શુભદિને ભોજનાલય વિભાગમાં આદ.શ્રી. મનહરભાઈ જશવાણી, આદ.શ્રી શરદભાઈ જશવાણી, આદ. પાર્થવેન જશવાણી તથા અન્ય સેવાભાવી સાધકોનો પ્રશંસનીય સહયોગ સાંપડ્યો હતો.

મ્યુઝિયમ નિહાળી સહુને સાત્વિક આનંદની અનુભૂતિ સાથે આધ્યાત્મિક જીવન જીવવાની પ્રેરણા મળી. સ્વામિવાત્સલ્યનો લાભ લઈ સૌ સ્વસ્થાને ગયા.

પૂજ્યશ્રી કી સ્મૃતિ મેં

ભવ જલ નદિયા તિરને ગુરુવર સાથ તુમ્હારા જરૂરી હૈ, સાથ સદા ના રહા જો અબ તો યાદ તુમ્હારી જરૂરી હૈ.

સંગ તુમ્હારે ચલકર ગુરુવર સહજ સફર યે કર લૂંગા, સોચા થા હર કઠીન ઘડી કા વિષ અમૃત સમ પી લૂંગા; મુક્તિ પથ પર ફિર સે મિલોગે આશ હૃદય મેં જરૂરી હૈ.

દૃષ્ટિ દિશા ઓર દશા બદલને મર્મ ધરમ કા સમજાયા, શાશ્વત સુખ કા માર્ગ પરખને સૂત્ર હમે હૈ બતલાયા; ધ્યેયશિખર પર બઢને ગુરુવર રાહ તુમ્હારી જરૂરી હૈ.

રાહ મેં આયે જબ જબ ઉલજન સુમિરન તેરા સુલજાયે, વિચલિત મન કી પીડા હરકે સમાધાન સબ કર જાયે; ઈસ બાલક કે સિર પર ગુરુવર હાથ તુમ્હારા જરૂરી હૈ.

- બા.બ્ર. અલકાદીદી

ચંપકભાઈ પરમાર્થીએ પેપર ટાઈપ કરવા, પેપર તપાસવા, પરિણામ જાહેર કરવું વગેરે કાર્યવાહીમાં પ્રશંસનીય યોગદાન આપ્યું હતું. સારી સંખ્યામાં મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આ લેખિત કસોટીમાં ભાગ લીધો હતો. કસોટીમાં પ્રથમ દશ ક્રમાંક પ્રાપ્ત કરનાર મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના નામ નીચે મુજબ છે :

(૧) શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદાર (કોટડા), શ્રી શ્રુતિબેન માલદે (લંડન) ૫૦ ગુણ (૨) શ્રી અંજલિબેન જૈન (દિલ્હી) શ્રી નિધિબેન જૈન (દિલ્હી) ૪૮ ગુણ (૩) શ્રી જિતેશભાઈ પારેખ (ચેન્નાઈ), શ્રી પ્રવીણભાઈ મહેતા (યુ.એસ.ઓ), શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી (વડોદરા), આદ. બા.બ્ર. જનકદીદી (કોબા), આદ. બા.બ્ર. અલકાદીદી (કોબા), શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ (મુંબઈ) ૪૮ ગુણ (૪) શ્રી કિંતનભાઈ મણિયાર (મુંબઈ) ૪૭ ગુણ (૫) શ્રી કિરણભાઈ તુરખિયા (ચેન્નાઈ), શ્રી દિપીકાબેન જૈન (ચીતરી) ૪૬ ગુણ (૬) શ્રી અંજુબેન ડી. શાહ (બેંગ્લોર), શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર (યુ.એસ.એ.) ૪૫ ગુણ (૭) આદ. આકાંક્ષાદીદી (કોબા), શ્રી રમણભાઈ શાહ (કોબા), બા.બ્ર. છાયાબેન શેઠ (કોબા), શ્રી પ્રદીપભાઈ શાહ (યુ.એસ.એ.) ૪૪ ગુણ (૮) શ્રી રમ્યાબેન જૈન (દિલ્હી) ૪૩ ગુણ (૯) શ્રી શ્યામસુંદર ગુપ્તાજી (કોબા), બા.બ્ર. સંધ્યાદીદી (ચીતરી), શ્રી સુસ્મિતાબેન શાહ (મુંબઈ), શ્રી ભારતીબેન મહેતા (યુ.એસ.એ.), શ્રી સરલાબેન પારેખ (ચેન્નાઈ) ૪૨ ગુણ (૧૦) શ્રી વિપુલભાઈ પટેલ (કોબા) ૪૧ ગુણ.

પૂજ્ય વિદૂષી પૂર્ણિતાબાઈ (આદિ ૩) મહાસતીજીનું આગમન

આદ. મહેન્દ્રભાઈ અને વીણાબહેને સંસ્થા અને પૂ. બહેનશ્રી વતી કરેલ વિનંતીને માન આપીને વિદૂષી પૂ. પૂર્ણિતાબાઈ મ.સ., પૂ. નિવૃત્તિબાઈ મ.સ. અને પૂ. ધરાબાઈ મ.સ., ત્રણ દિવસ નવેમ્બર ૧૯ થી ૨૧, પધારતાં આશ્રમમાં આનંદ છવાઈ ગયો. લગભગ અડધી સદીના દીક્ષાપર્યાયવાળા આ સાધ્વી ભગવંતો નમ્ર, સરળ, વાત્સલ્યમય, આત્માર્થી અને જિનશાસન પ્રભાવક છે. સર્વ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ઘણો લાભ લીધો. પૂ. પૂર્ણિતાબાઈએ “જીવનમાં ધર્મ અને જાગૃતિ” વિષય પર શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના આધારે બે બોધદાયક ભાવવાહી વ્યાખ્યાનો આપ્યા. પૂ. બહેનશ્રી અને આદ. શ્રી સુરેશજી સાથે તેમને પરસ્પર ધર્મવાર્તા થઈ. એક સાંજે અલકાદીદી અને જનકદીદીએ પૂ. મહાસતીજીઓ સાથે ધર્મવાર્તા અને સુંદર ભક્તિ કરી. બીજા દિવસે આશ્રમના સર્વ મુમુક્ષુઓ સાથે પૂ. મહાસતીજીએ ભક્તિ કરી અને કરાવી. પૂ. પૂર્ણિતાબાઈ અને પૂ. ધરાબાઈ સંસારી બહેનો છે અને વીણાબેન ખંધારના મામાના દીકરી બહેનો થાય.

નાનાકોટડા તથા રખિયાલ મુકામે સત્સંગ મેળાવડા સંપન્ન

નાનાકોટડા મુકામે તા. ૦૫-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ શ્રી લાલજીબાપા મુમુક્ષુમંડળ તરફથી સત્સંગ મેળાવડાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે શોભાયાત્રા કાઢવામાં આવી હતી. ભક્તિ બાદ શ્રી સદ્ગુરુ પાવનધામ, પિલુન્દ્રાના અભીપ્સાબેને સત્સંગ કરાવ્યો હતો. ત્યારબાદ બા.બ્ર. આદ. સુરેશજીએ ‘જીવનમાં ધર્મની અગત્યતા’ વિષય પર સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો.

સિનિયર સિટીઝન કાઉન્સિલ, રખિયાલ દ્વારા તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ પરિવાર સ્નેહમિલનનો કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો. આ કાર્યક્રમમાં ૧૦ વર્ષથી નાના બાળકો દ્વારા વેશભૂષા તથા યુવા વર્ગ દ્વારા વક્તૃત્વ સ્પર્ધાનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. વક્તૃત્વના વિષયો હતા - ‘આદર્શ કુટુંબ’, ‘બેટી બચાવો, બેટી પઢાવો’, ‘સંયુક્ત કુટુંબ-વિભક્ત કુટુંબના લાભાલાભ.’ અતિથિ વિશેષ તરીકે પધારેલા ડૉ. મફતભાઈ પટેલે ‘સિનિયર સિટીઝને ઘરમાં કેવી રીતે જીવવું?’ વિશે વક્તવ્ય આપ્યું. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ ‘સિનિયર સિટીઝનની સમસ્યાઓ અને તેના ઉકેલ’ વિષય પર મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો. સિનિયર સિટીઝન કાઉન્સિલ દ્વારા મફત નેત્રનિદાન કેમ્પ, ધાબળા વિતરણ, વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વિશિષ્ટ યોગદાન આપનારનું સન્માન જેવી વિવિધ સેવાકીય પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે છે.

તા. ૧૫-૧૧-૨૦૨૨ ના રોજ રખિયાલ મુકામે શ્રી જયરામભાઈ પટેલના માતૃશ્રી બબુબેનના

અનુમોદના

પૂજ્ય સંતશ્રી આત્માનંદજીની પ્રેરણા તથા આપણી સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી મનહરભાઈ ટી. જસવાણી, મુંબઈના આર્થિક સૌજન્યથી શ્રી પાર્શ્વનાથ સેવા કેન્દ્ર, બોટાદ દ્વારા જરૂરતમંદ પરિવારો, વિધવા બહેનો તેમજ ઝૂંપડપટ્ટી વિસ્તારના લગભગ ૪૦૦ જેટલા પરિવારોમાં મીઠાઈ અને ફરસાણનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. કરુણાદાનની આ સુંદર પ્રવૃત્તિ બદલ સમસ્ત કોબા પરિવાર અનેકશઃ ધન્યવાદ પાઠવે છે. **વિશેષ નોંધ :** સેવા અને સાધનાનો જીવનમાં સુભગ સમન્વય કરનાર આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીના અદ્વાઈ તપની આરાધના નિમિત્તે ૨૦૦ જેટલા મુમુક્ષુ પરિવારોમાં ડીનર પ્લેટ (નંગ-૬) ની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

ભોજનાલય કાયમીતિથિ :	(૧) સ્વ. શ્રી સ્નેહલતાબેન મનહરલાલ શાહના આત્મશ્રેયાર્થે રૂા. ૨,૦૯,૦૦૦/- હસ્તે : શ્રી હીરેનભાઈ, શ્રી જતિનભાઈ, નીતિનભાઈ, મુંબઈ (મેડિકલ, મુમુક્ષુ સહાય)	
નૂતન કેલેન્ડર પ્રભાવના :	(૧) શ્રી દિનેશભાઈ બાવીશી પરિવાર, રાજકોટ	રૂા. ૧,૩૭,૨૯૦/-
વરિષ્ઠ મુમુક્ષુ સહાય :	(૧) શ્રી ઊર્મિલાબેન ધોળકિયા, કોબા	રૂા. ૧,૦૦,૦૦૦/-
સ્વાધ્યાયહોલ રિનોવેશન :	(૧) શ્રી પુષ્પાબેન જયંતિલાલ શાહ, લંડન (જીવદયા, ત્યાગી વૈયાવચ્ચ)	રૂા. ૪૪,૪૪૪/-
	(૨) શ્રી રમેશભાઈ શાહ, યુ.એસ.એ.	રૂા. ૧૦,૦૦૦/-
ભોજનાલય :	(૧) શ્રી જ્યોત્સનાબેન શામજી, યુ.કે.	રૂા. ૨૬,૦૦૦/-
	(૨) શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ કુકમા, કચ્છ હસ્તે : મહેશભાઈ લપાસીયા	રૂા. ૧૧,૦૦૦/-
ગુરુકુળ :	(૧) શ્રી શ્રુતિબેન શૈલેશભાઈ માલદે, લંડન (જ્ઞાનદાન, મેડિકલ, જીવદયા)	રૂા. ૨૦,૦૦૦/-
	(૨) સ્વ. શ્રી શાંતાબેન ચંદુલાલ મણિયાર, યુ.એસ.એ. (વઢવાણ નિવાસી) હસ્તે : શ્રી ભરતભાઈ મણિયાર	રૂા. ૧૧,૦૦૦/-
	કોબા આશ્રમની 'શ્રી તીર્થકરોની કલ્યાણક ભૂમિની જાત્રા' ના જાત્રાળુઓ તરફથી રૂા. ૨૧,૦૦૦/- હસ્તે : શ્રી પંકજભાઈ શાહ અને શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર	
સાધારણ :	(૧) શ્રી વિમલાબેન ટી. સાવલા, મુંબઈ	રૂા. ૨૦,૦૦૦/-
	(૨) શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા, મુંબઈ	રૂા. ૧૦,૦૦૧/-

'દિવ્યધ્વનિ સહાયક અનુદાતા' દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થામાં 'દિવ્યધ્વનિ સહાયક અનુદાતા' તરીકે યોગદાન આપનારા દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

(૧)	શ્રી ગુણવંતીબેન મનહરલાલ જસવાણીના આત્મશ્રેયાર્થે, મુંબઈ હસ્તે : શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવાર, મુંબઈ	રૂા. ૨,૧૦૦/-
(૨)	શ્રી મંજુલાબેન પ્રતાપભાઈ મહેતા, પૂના	રૂા. ૨,૧૦૦/-

શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિરના ઉદ્ઘાટન વેળાએ

પૂ. આચાર્યશ્રીના માંગલિક વેળાએ

દીપ-પ્રાગટ્ય

શ્રી સમાધિમંદિર

મ્યુઝિયમ દર્શન

સભામંડપમાં ઉપસ્થિત રાજભક્તો

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-GAMC-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

શ્રી આત્મસ્મૃતિ મંદિર મહોત્સવ - પધારેલ આચાર્યશ્રી, સંતો અને મહાનુભાવો

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

૧

‘દિવ્યધ્વનિ’ ડિસેમ્બર - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

શ્રીમદ્ લાલજીભાપા સ્મૃતિમંદિર, ચિત્રોડા, સાબરકાંઠા

હસ્તે : આદ.શ્રી ભાવનાબેન કિરણભાઈ શાહ

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

૨

‘દિવ્યધ્વનિ’ ડિસેમ્બર - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

આદ. શકુંતલાદેવી રાજેન્દ્રજી શાહ, ચીતરી, (જિ. ડુંગરપુર, રાજસ્થાન)

હસ્તે : આદ. શ્રી દીપેશભાઈ શાહ સમસ્ત પરિવાર

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,